

ÇEMBERİN DIŞINDA BIRAKILANLAR

Büyük Veri Analiziyle Türkiye’de 2023 Seçimleri

Dr. Güventürk Görgülü

IPS İLETİŞİM VAKFI

EKİM 2023

ÇEMBERİN DIŞINDA BIRAKILANLAR

Büyük Veri Analiziyle Türkiye’de 2023 Seçimleri

Dr. Güventürk Görgülü

İstanbul Bilgi Üniversitesi

İletişim Fakültesi Öğretim Görevlisi

Bu yayın, Etkiniz AB programı kapsamında Avrupa Birliği finansal desteği ile üretilmiştir.

Bu yayının içeriğinden yalnızca IPS İletişim Vakfı / bianet sorumludur ve hiçbir şekilde

Avrupa Birliği’nin görüşlerini yansıtmamaktadır.

İçindekiler

Yönetici özeti	5
• Bulgular	6
2023 seçimlerine girerken Türkiye	8
• Çözüm sürecinin sonu ve başkanlık sistemi	9
• Artan baskı ve militarizm	9
• Ekonomide bozulma	10
• Artan yoksulluk	10
• Seçim yatırımları	10
• Büyüyen propaganda makinesi	11
• Gazetecilere para ve hapis cezaları	12
• Dünyada "Türkiye"	13
• Toplumsal cinsiyete bağlı ayrımcılık ve şiddet	13
• Hangi sorun ne kadar tartışıldı?	14
Yöntem	16
• Büyük veri analizi	17
Bölüm-1: Bildirgeler/tutum belgelerinden Türkiye'ye bakış	18
• Üç taraf AKP, Millet ittifakı, HDP-YSP ve TİP	18
• Bildirgelerden "gündem"ler	20
• AKP: İç ve dış tehdit, daha fazla güvenlik!	20
• Millet ittifakı hukuk istiyor	20
• HDP-YSP'nin önceliği kadın ve çocuklar	20
• TİP sermayeye ve ayrımcılığa karşı	20
Bölüm-2: Haber bültenleri ne anlattı?	21
• ATV ve Halk TV'nin dili	21
• HDP, Kürtler, yoksullar, mülteciler önde	22
• Kürtler ve "HDP operasyonları"	22
• İkinci turun gündemi mülteciler	22
• Yoksulluk asgari ücret, emeklilik	23
• ATV	23
• ATV'nin derdi HDP	23
• Bültenin dili	24
• Kılıçdaroğlu, terör, HDP ve CHP	24
• Örnek haberler	25
• Halk TV	25
• İkinci turda	25
• Millet ve Kılıçdaroğlu	26
• Belediye başkanları, İYİ Parti ve YSP	26

• “Bizbize” propagandası	26
• Habertürk	27
• “Denge politikası”	27
• İki lidere de eşit yer veriliyor	27
• Konu çeşitliliği	28
• Karşılaştırmalar	28
• Önce rakipler	28
• Farklı başlıklar	29
• “Dünyasız”lık	29
• Negatiflikte ortaklık	29
• İkinci tur Mülteciler	30
• Kadınlar	30
• Bültenlerde başka ne var/yok	30
• Aleviler, azınlıklar, romanlar	30
• Alevilik tartışmaları	31
Bölüm-3: 0 sırada Twitter’da neler oldu?	32
• Kürtler	33
• Benzerlikler	34
• Yoksulluk	34
• İkinci turda	35
• Mülteciler	35
• Kürtler	36
• Kadınlar, yoksullar, engelliler, azınlıklar	36
Sonuç	38
EKLER	41
• Kullanma kılavuzu yerine	41
• Temsiliyet	42
• Veri toplama ve işleme	42
• Doğal Dil İşleme (Natural Language Processing / NLP)	42
• Söylem Analizi (Discourse Analysis)	42
• Duygusal Analiz (Sentiment Analysis)	42
• Genişletilmiş Saldırgan Dil Tespiti (Offensive Language Detection)	42
• İçerik Analizi (Content Analysis)	43
• Konu Modelleme (Topic Modeling)	43
• Kümelenme Analizi (Clustering Analysis)	43
• Duygusal etiketleme	44
• Hata payı	44
Kaynakça	45

Yönetici Özeti

Araştırmamız, toplumda dezavantajlı olarak görülen grupların, siyasi partiler ve medya aracılığıyla seçim gündemine ne kadar taşındığını tespit etme amacıyla gerçekleştirildi.

Bunun için 24 Nisan-28 Mayıs 2023 tarihleri arasında, Halk TV, ATV Haber ve Habertürk kanallarının ana haber bültenlerini ve aynı süre içinde, belirlediğimiz anahtar kelimelerin geçtiği Twitter paylaşımlarını derledik.

Dezavantajlı gruplar dediğimizde, ekonomik yetersizlik, ayrımcılık, dışlanmışlık veya başka nedenlerle toplumun gündemine yeterince etki edemeyen, etki edemediği için de talepleri tam olarak karşılanamayan veya tümüyle gözardı edilen gruplardan söz ediyoruz.

Araştırmamızda, 12 dezavantajlı grup ve bu gruplarla bağlantılı iki olayla ilgili 150 anahtar kelime izlenerek toplam 326 bin 936 adet Tweet toplandı. Üç TV kanalının ana haber bültenlerinin tamamını oluşturan 72 bin 754 cümle de yine aynı anahtar kelimelerle taranarak "Doğal Dil İşleme" (NLP- Natural Language Processing) yöntemiyle söylem ve içerik analizine tabi tutuldu.

Ayrıca bunlarla karşılaştırma yapabilmek için AKP, Millet İttifakı, HDP-YSP ve TİP seçim bildireleri de taranarak içerik analizi gerçekleştirildi. (Yöntemle ilgili ayrıntılı açıklamaları Ekler bölümünde bulabilirsiniz.)

Bulgular

- » Türkiye’de 2023 Milletvekili Genel Seçimleri ve Cumhurbaşkanlığı seçimi sürecinde gerçekleştirilen kampanyalara ve medyanın gündemine baktığımızda, izlenen üç TV kanalındaki ana haber bültenlerinden ikisinin; Halk TV Ana Haber’in Millet İttifakı, ATV Ana Haber’in Cumhur İttifakı adına birer propaganda makinesine dönüştüğünü söyleyebiliriz. Habertürk ise daha objektif ve tarafsız kalmaya çalışan bir konumda gözüküyor.
- » ATV ve Halk TV Ana haber bültenlerinin ortak özelliği, Habertürk’ten çok daha fazla negatif duygu ve saldırgan dile yer vermeleri.
- » İçerik analizine bakıldığında ise ATV Ana Haber’de “Erdoğan” ve “Cumhurbaşkanı” konuları yanında en fazla “Kılıçdaroğlu”, “Terör”, “HDP” ve “CHP”den söz ediliyor. Bu durum AKP’nin “terör”, “tehdit” ve “güvenlik” gibi temaların ağırlıkta olduğu seçim bildirgesiyle paralellik taşıyor.
- » Halk TV Ana Haber bültenlerinin dilini, “Kılıçdaroğlu”, “Millet”, “Cumhurbaşkanı”, “Erdoğan”, “Türkiye”, “Halk” temaları şekillendiriyor. Bültenler daha çok millet ittifakı seçmeninin hoşuna gidecek temaları kapsıyor.
- » Her üç televizyon kanalındaki haber bültenlerinde, “dezavantajlı gruplar”la ilgili konular arasında seçim döneminin en ağırlıklı gündemini “Kürtler”, “HDP Operasyonları”, “Yoksullar” ve “Mülteciler” oluşturdu. İkinci turda ise “Mülteciler” açık ara öne çıktı.
- » Gündeme taşınan dezavantajlı grupların, partilerin stratejik veya taktiksel bir takım argümanlarına konu olduğunu, örneğin Kürtlerin veya yoksulların, hak talepleri üzerinden değil daha çok siyasi suçlamalar veya bazı tavizler üzerinden ve saldırgan bir dille tartışıldığını görüyoruz.
- » Kürtler, parti bildirgelerinde yer aldıkları ağırlığın çok daha üstünde haber bültenlerinde gündem olurken, bu konudaki saldırgan dil genel ortalamanın üstünde seyrediyor. Medyada kullanılan bu saldırgan dil sosyal medyaya daha abartılı olarak yansıyor ve toplumdaki kutuplaşmayı besleyen kaynaklardan biri haline geliyor.
- » “Yoksulluk” konusu da ağırlıklı olarak, medyanın popüler konularından asgari ücret, emekli maaşları, memur maaşları üzerinden gündeme getiriliyor. Bu argümanlar üzerinden gerçekleştirilen tartışma ise sorunların gelir dağılımı, çalışma yasaları, sendikalaşma hakkı, örgütlenme gibi daha kalıcı çözümlerden uzak bir şekilde görülmesine neden oluyor.
- » LGBTİ+’ların hakları TİP dışındaki siyasi partiler tarafından hiç gündeme getirilmediği halde sosyal medyada çok daha fazla gündem oluyor. Ancak bu tartışmanın da büyük bölümü negatif ve saldırgan dil içeriyor.
- » Twitter’da seçim döneminin en ağırlıklı konularını “Kürtler”, “Mülteciler” ve “Yoksullar” oluşturuyor. Bu paylaşımlarda, televizyon bültenlerinin çok üzerinde negatif ve saldırgan dil kullanılıyor.

» Twitter’da “Kürtler”, “HDP”, “terör” konuları yanyana getirilirken bunlara “HDP PKK”, “PKK Fetö”, “CHP HDP”, “Kılıçdaroğlu” ve “LGBT” temaları ekleniyor. Twitter’da tespit edilen bu içerik, AKP Seçim Bildirgesi ve ATV Ana Haber bültenleriyle paralellik taşıyor.

» Twitter’da “sapık” ve “sapıklar” ifadelerinin “Afgan”, “Suriyeli”, “mülteci”, “hırsız” kelimeleriyle birarada kullanılması, mülteciler konusunda ciddi bir tehlikenin varlığına işaret ediyor.

» İnsan hakları izleme açısından seçim gündeminde kadınların ve engellilerin durumu da oldukça dikkat çekici. Parti bildirgelerinde hem kadınlara hem de engelli bireylere özel önem verildiği halde haber bültenlerinde kadınlara ve engellilere yönelik hak veya ihlal tartışmalarına çok az rastlanıyor. Her iki grubun sosyal medyada gündemi içindeki yeri de partilerin verdiği ağırlığın çok altında.

» Türkiye’de genel olarak hem siyasi partiler hem de medya, kadın hakları konusunda belirli bir hassasiyete sahip gibi görünmekle birlikte, seçim sürecinde kadınlarla ilgili sorunların ve önerilerin bu denli az tartışılması, özellikle vurgulanması gereken bir durum. Aynı şeyi engelliler ve gündem dışı kalan diğer dezavantajlı gruplar için de söyleyebiliriz.

» Kadınlar başta olmak üzere Türkiye’de hatırı sayılır sivil örgütlenmelere sahip grupların seçim gündeminde tartışmadan uzak tutulmasının bir nedeni, iktidar başta olmak üzere siyasi partiler tarafından sivil alanın baskılanması ve siyasi katılımın beş yılda bir oy verme davranışıyla sınırlandırılmasında görülebilir.

2023 seçimlerine girerken Türkiye

Türkiye 2023 seçimlerine, hem iktidar hem de muhalefetin pompaladığı iki yanlı “varlık-yokluk seçimi” iddialarıyla girdi. Böylece, zaten uzun zamandır ortadan ikiye bölünmüş olan toplum, bu bölünmüşlüğü 2023 seçimleriyle daha da keskin bir şekilde onayladı. Bu ortamda iktidar, elinde bulunan olanakları sonuna kadar zorlayarak önceki pek çok örnekte olduğu gibi seçim yarışından galip çıktı. Böylece Türkiye Cumhuriyeti yüzüncü yılına, tarihindeki en sağ, en tutucu, dini ve milli retoriği en yüksek düzeyde kullanan partilerden oluşan bir meclis yapısıyla girdi.

28.Dönem Milletvekili Seçim Sonuçları	
Adalet ve Kalkınma Partisi	268
Yeniden Refah Partisi	5
Milliyetçi Hareket Partisi	50
Cumhur İttifakı Toplamı	323
Yeşiller ve Sol Gelecek Partisi (HDP)	61
Türkiye İşçi Partisi	4
Emek ve Özgürlük İttifakı Toplamı	65
Cumhuriyet Halk Partisi	169
İyi Parti	43
Millet İttifakı Toplamı	212

Çözüm sürecinin sonu ve başkanlık sistemi

Türkiye'yi bu seçim sonuçlarına götüren yolun başlangıcı, 2009'da başlayan "Çözüm süreci" veya "Kürt açılımı"nın, 7 Haziran 2015 seçimlerinden hemen sonra yerini çatışma [ortamına bırakmasıydı.](#)^[1] 1 Kasım'da tekrarlanan seçimlerde AKP'nin tekrar çoğunluk elde etmesinin ardından Genel Başkan Ahmet Davutoğlu, parti içi bir [darbeyle devrilerek](#)^[2], Genel Başkanlık ve Başbakanlık koltuğuna doğrudan Erdoğan'a bağlı olarak çalışan Binalı Yıldırım getirildi.

Bu tarihten itibaren Türkiye, fiilen cumhurbaşkanlığı sistemiyle yönetildi. 15 Temmuz 2016'daki darbe girişimi sonrasında ise MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin çağrısı sonucunda 16 Nisan 2017'deki referandumla anayasa ve rejim değiştirilerek Türkiye başkanlık sistemine geçirildi. Mecliste ise partiler arası ittifakların yolu açıldı.

2015 Haziran sonrasında ortaya çıkan çatışma ortamının ardından HDP'li belediyelere kayyım atanması yanında pek çok belediye başkanıyla kürt politikacı ve gazeteci tutuklandı. 2016'da ilan edilen olağanüstü hal yardımıyla da kamu personeline büyük bir tasfiye gerçekleştirildi. Yargı, TSK ve İçişleri Bakanlığı'nda darbe girişimine doğrudan veya dolaylı destek verenlere karşı yürütüldüğü söylenen operasyon, kısa sürede tüm muhalif kesimlerin KHK'lerle, üniversiteler dahil tüm kamu kurumlarından tasfiye edilmesine neden oldu.

Artan baskı ve militarizm

Çok kısa aktardığımız bu gelişmelerle birlikte, Cumhurbaşkanı Erdoğan ve AKP'nin politikaları daha milliyetçi bir çizgiye kaydı. Daha da önemlisi, Türkiye'nin iç ve dış politikasında yüksek dozda militarist bir söylem hakim oldu. Ülke genelinde "terörle mücadele" adı altında büyük bir baskı ortamı kurulurken, politikacılar ve sivil toplum yöneticileri tutuklanarak hapse atıldı. HDP eski eş genel başkanları Selahattin Demirtaş ve Figen Yüksekdağ'ın 4 Kasım 2016'dan beri, "Kobani Davası" kapsamında, iş insanı ve sivil toplum aktivisti Osman Kavala'nın 1 Kasım 2017'den beri "Gezi Davası" kapsamında hapiste tutulması bu baskı ortamını anlatan örneklerden yalnızca ikisi. Bunların yanında, haklarında tıpkı Osman Kavala gibi delilsiz olarak hüküm verilen Mücella Yapıcı, Çiğdem Mater, Hakan Altınay, Mine Özerden, Can Atalay ve Tayfun Kahraman, 25 Nisan 2022'den beri, Gezi Davası kapsamında özgürlüğünden yoksun bırakılıyor.

Diğer yandan, bu süreçte, "terör tehlikesi" ve "ülke çıkarlarının korunması" gibi gerekçelerle Suriye ve Libya gibi çatışma ortamlarına daha fazla dahil olundu. Bu çatışmalar ve kamuoyuna servis edilen başarı öyküleri, toplumdaki milliyetçilik duygusunu aşama aşama yükseltti. Bir tarafta NATO ve ABD ile gerilen ilişkiler, diğer tarafta 24 Şubat 2022'de Rusya'nın Ukrayna'yı işgali gibi olaylar, milliyetçilik, militarizm ve "güçlü lider" mitini destekleyen gelişmeler oldu.

1] "7 Haziran - 1 Kasım Sürecinde Neler Yaşandı?", Bianet, 24.8.2019,

<https://bianet.org/bianet/siyaset/212178-7-haziran-1-kasim-surecinde-neler-yasandi> Erişim: 10.9.2023

2] "Pelikan Grubu", Wikipedia, https://tr.wikipedia.org/wiki/Pelikan_grubu, Erişim: 25.8.2023

Ekonomide bozulma

2019 yerel seçimlerinde İstanbul, Ankara, Adana, Antalya, Mersin gibi büyükşehirler, Millet ittifakı tarafından desteklenen CHP'li adaylar tarafından kazanıldı. Yerel seçim sürecinde başlayan sınırlı parasal genişlemenin ardından 2020 mart ayında başgösteren Covid-19 pandemisi, çok daha [büyük bir parasal genişlemeye](#) ^[3] ve ekonomik durgunluğa neden oldu. Pandeminin neden olduğu durgunluğa karşı, özellikle gayrimenkul sektörünün canlandırılması için, 2021'in son çeyreğinden itibaren islami kurallar gerekçe gösterilerek faizler düşürüldü. Böylece, yavaşlayan ihracat ve düşen turizm gelirleri yanında sıcak paranın da Türkiye'yi terk etmesi Türk Lirası'nın değer kaybetmesine yol açtı. Değer kaybını durdurmak için Merkez Bankası'nın döviz satışı sonucunda Merkez Bankası rezervleri hızla eridi ve eksiye düştü.

Artan yoksulluk

Seçimler öncesinde Türkiye'nin ekonomik koşulları giderek daha da zorlaşmış, gelir dağılımı ciddi ölçüde bozulmuştu. DİSK-AR tarafından yayınlanan [AKP döneminde ve başkanlık rejiminde işçiler neler kaybetti? \(2002-2023\)](#) ^[4] başlıklı araştırmaya göre 2023 seçimlerine gelindiğinde Türkiye'de emeğin milli gelirden aldığı pay, yüzde 35,3'ten yüzde 25,2'ye gerilemişti. Yıllık enfasyonun yüzde 43'e tırmandığına dikkat çekilen raporda ayrıca ortalama ücretlerle asgari ücret arasındaki makasın giderek kapandığına, sendika ve grev hakkının fiilen yok edildiğine, işsizliğin ve özellikle de "geniş tanımlı kadın işsizliği"nin arttığına dikkat çekiliyordu. Uluslararası Sendikalar Konfederasyonu (ITUC) [Küresel Haklar Endeksi'ne göre](#) ^[5] de Türkiye 148 ülke içinde "işçi haklarının garanti altında olmadığı" en kötü dokuzuncu ülke durumundaydı. Aralık 2022'de yayınlanan [DİSK-AR raporuna](#) ^[6] göre özel sektör çalışanlarının yüzde 64,7'sinin geliri asgari ücret (ve yüzde 10 fazlası) düzeyindeydi.

Seçim yatırımları

Seçim yılı olan 2023'e gelindiğinde Türkiye'de hükümet tarafından ekonomide popülizm ve siyasette militarizm olmak üzere iki ana gündem yaratılmıştı. Merkez Bankası, seçim sürecinde bir yandan döviz kurlarını belirli bir düzeyde tutmak için çaba sarf ederken diğer yandan hükümetin artan enfasyonun etkilerini azaltmak için düşük gelirli kesimlere kaynak aktarılması amacıyla parasal genişlemeyi sürdürdü.

Kamuoyunda "Emeklilikte Yaşa Takılanlar" (EYT) olarak bilinen taleple ilgili yasanın 1 Mart 2023'te

3] TCMB, Parasal Gelişmeler, Ocak 2016-Temmuz 2023,

<https://evds2.tcmb.gov.tr/index.php?evds/dashboard/311> , Erişim: 15.9.2023

4] "DİSK-AR'dan yeni araştırma: AKP döneminde işçiler neler kaybetti?", Bianet, 8.5.2023, <https://bianet.org/bianet/siyaset/278383-disk-ar-dan-yeni-arastirma-akp-doneminde-isciler-neler-kaybetti> , Erişim: 10.9.2023

5] "Türkiye çalışanlar için yine 'en kötü 10 ülke' arasında", Bianet, 18.7.2023,

<https://bianet.org/bianet/emek/281654-turkiye-calisanlar-icin-yine-en-kotu-10-ulke-arasinda> , Erişim 11.9.2023

6] "DİSK-AR Asgari Ücret Gerçeği 2023 Araştırması yayımlandı!", DİSK-AR, 5.12.2022,

<https://arastirma.disk.org.tr/?p=9502> , Erişim: 2.9.2023

TBMM’de kabul edilmesiyle 2 milyonun üzerinde çalışana emeklilik yolu açılması, hükümetin önemli seçim yatırımlarından biriydi. Hükümet ücretlilere bu olanağı sağlarken emekli olan çalışanların kıdem tazminatlarını ödenmesi için işverenlere destek sağlamayı da ihmal etmedi. Bunun yanında 2022 yılbaşından itibaren asgari ücretin vergi dışı bırakılması ve 2023 başında 8 bin 500 liraya yükseltilmesi, en düşük gelir düzeyinde yaşayan aileler için enflasyonun etkilerini giderici bir etki yarattı. Seçimler yaklaşırken Nisan 2023 itibariyle en düşük emekli aylığının 7 bin 500 liraya yükseltilmesi de hükümetin seçim kozları arasında yerini aldı. Ancak bu tür düzeltme çabalarına rağmen satın alma gücündeki düşüşler engellenemedi ve hükümetin ekonomik kararlarına yönelik memnuniyetsizliği kısmen de olsa artırdı.

Ay sonları itibariyle	2022 Ocak	2022 Temmuz	2023 Ocak	2023 Nisan	2023 Haziran
Asgari ücret	4.253 TL	5.500 TL	8.506 TL	8.506 TL	11.402 TL
Dolar kuru	13,55 TL	17,93 TL	18,80 TL	19,46 TL	26,04 TL
Dolar cinsi asgari ücret	313,87 \$	306,74 \$	452,44 \$	437,10 \$	437,86 \$
Yıllık resmi TÜFE artış oranı	%48,69	%79,60	%57,68	%43,68	%38,21

Büyüyen propaganda makinesi

Hükümetin artan enflasyon, değer kaybeden Türk Lirası ve bunun yarattığı olumsuz etkilerin kendi aleyhine bir kamuoyu oluşturmaması için elindeki en büyük güç ise medya oldu. Hükümetin medyayı kontrol altında tutabilmek için elinde iki büyük güç bulunuyordu. Birincisi AKP’nin iktidara geldiğinden beri sürdürdüğü güdümlü medya yaratma politikasıydı.^[7]

[Bianet Medya Sahipliği İzleme](#) (MOM)^[8] veritabanına göre Anadolu Ajansı ve TRT gibi doğrudan hükümet kontrolünde olan kamusal haber kurumlarının yanında Türkiye’de en çok okunan on gazeteden sekizi, en fazla okunan on haber portalından yedisi, en çok izlenen on TV kanalından dokuzu hükümetle ilişki içinde olan sahiplere ait.

Özellikle televizyon kanallarının toplum üzerindeki etkisinin sürmesi iktidar politikalarına yönelik rıza imalatının en büyük aracı haline geldi. İkinci güç ise cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçildikten sonra Başbakanlık Basın Enformasyon Genel Müdürlüğü’nün Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı olarak yeniden yapılandırılmasıydı.

2018 ‘de kurulan İletişim Başkanlığı, hükümet güdümündeki büyük medya kuruluşları, TRT, RTÜK, Basın

7] Ömer Faruk Metin ve Pedro Ramaciotti, “Tweeting Apart: Democratic Backsliding, New Party Cleavage and Changing Media Ownership in Turkey”, 2022, **Party Politics**, s. 20-22 ve 25

8] “Siyasi İlişkiler”, Media Ownership Monitor Türkiye, Bianet, <https://turkey.mom-rsf.org/tr/bulgular/siyasi-iliskiler/>, Erişim 14.9.2023

İlan Kurumu gibi pek çok kontrol mekanizmasının tek elden yönetilmesi ve hükümetin seçim stratejileri doğrultusunda kamuoyu oluşturulması için büyük bir güç haline geldi.^[9] İletişim başkanlığının gücü yalnızca geleneksel medya kuruluşlarını değil sosyal medyayı da şekillendirmeye başladı.

“Ak Troller” olarak adlandırılan ve iletişim başkanlığı tarafından yönlendirildiği söylenen manipülasyon gruplarının etkisiyle hem sosyal medyadaki hükümet karşıtı kampanyaların etkisizleştirilmesi sağlandı hem de düzenlenen hükümet yanlısı kampanyalar, hedef gösterme ve benzeri yöntemlerle muhalefet üzerinde baskı kurulması mümkün oldu.^[10]

Nitekim [Freedom House’ın](#) Dijital Çağda Seçim İzleme başlıklı raporunda, Türkiye’de seçim sürecinde [dijital ortamda gerçekleştirilecek müdahaleleri](#); web sitesi ve sosyal medya engellemeleri ve içerik kaldırma, bilgi manipülasyonu, tutuklama-yargılama ile taciz ve korkutma olmak üzere dört başlıkta sıralıyordu.^[11]

Bütün bu operasyonların gerçekleştirilebilmesi için İletişim Başkanlığı’nın bütçesi 2019’dan 2023’e yüzde 373 artırılarak 1,6 milyar liraya yükseltildi.^[12] İletişim Başkanlığı’nın seçim yılı olan 2023’te yalnızca ilk iki aydaki harcaması ise 233,1 milyon TL’ye ulaştı.^[13]

Gazetecilere para ve hapis cezaları

Hükümete yakın televizyon kanalları ve İletişim Başkanlığı eliyle medya manipülasyonu sürdürülürken bir taraftan da muhalif kesimlerin sesi, hapis ve para cezalarıyla kısılıyordu. Temmuz 2023 itibariyle Türkiye’de hapiste tutulan gazeteci sayısı TGS’ye göre^[14] 34, DFG’ye (Dicle Fırat Gazeteciler Derneği) göre^[15] ise 88 kişiydi.

2022’de en az 263 gazeteci 174 davada yargılanmış, bunların 40’i hapis ve para cezasına çarptırılmıştı.^[16] Hukukçu milletvekili Sezgin Tanrıkulu’nun açıkladığı rapora göre 2002-2022 arasında AKP’nin 20 yıllık

9] [Türkiye Yüzyılı İçin Doğru Adımlar](#), AKP Seçim Beyannamesi 2023, s.469

10] Erkan Saka (2021) “Networks of Political Trolling in Turkey after the Consolidation of Power Under the Presidency” (pp. 240-255). In [Digital Hate. The Global Conjuncture of Extreme Speech](#). Indiana University Press. <https://iupress.org/9780253059253/digital-hate/>

11] “Seçim sürecinde dijital manipülasyon nasıl yapılıyor?”, [Bianet](#), 30.3.2023, <https://bianet.org/bianet/siyaset/276547-secim-surecinde-dijital-manipulasyon-nasil-yapiliyor>, Erişim: 3.8.2023

12] Mustafa Bildircin, “Bütçe trollerden daha hızlı arttı”, 16.1.2023, [Birgün](#), <https://www.birgun.net/haber/butce-trollerden-daha-hizli-artti-417709> , Erişim 18.7.2023

13] Mustafa Bildircin, “Seçim yaklaştı, Fahrettin Altun’un kasası açıldı”, [Birgün](#), 20.3.2023

14] TGS verileri <https://tgs.org.tr/cezaevindeki-gazeteciler/> Erişim: 11.7.2023

15] “DFG: Tutuklu gazeteci sayısı 88”, [Bianet](#), 2.3.2023, <https://m.bianet.org/bianet/toplum/275056-dfg-tutuklu-gazeteci-sayisi-88> Erişim 11.7.2023

16] “2022’de de gazeteciler hedefteydi: 174 davada 263 gazeteci yargılandı”, [Bianet](#), 6.1.2023, <https://bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/272507-2022-de-de-gazeteciler-hedefteydi-174-davada-263-gazeteci-yargilandi> , Erişim: 11.7.2023

iktidarı boyunca tutuklanan gazeteci sayısı en az 848 kişiye ulaşmıştı.^[17] RTÜK'ün, Halk TV, Tele 1, KRT, Fox TV ve Flash Haber'e bir yılda kestiği 54 cezanın toplamı 17 milyon 335 bin lirayı buluyordu.^[18]

Bütün bu gelişmeler sonucunda Türkiye, Sınır Tanımayan Gazeteciler'in (RSF) [Dünya Basın Özgürlüğü Endeksi'nde](#)^[19] 180 ülke arasında 16 sıra birden gerileyerek, 2022'de 165'inci sıraya düştü. Türkiye 2002'de aynı endeksin 99'uncu sırasında bulunuyordu. Aynı raporda dünyada yönetimlerin dezenformasyon kampanyalarına meylettüğinden ve yapay zekanın medyayı daha kırılgan hale getirdiğinden de söz ediliyordu.

Türkiye'de yaratılan ortam yalnızca gazeteci örgütleri tarafından değil insan hakları örgütleri tarafından da ciddi eleştiriler alıyordu. İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün (HRW) [2022 Dünya raporu](#)'na göre^[20] Türkiye'de medya, insan hakları savunucuları, LGBTİ+ toplumu, Kürt siyasal aktivistler ve hükümetçe muhalif olarak algılanan herkes açısından kısıtlayıcı bir ortam hüküm sürüyordu. Freedom House'ın açıkladığı [2023 Dünya Özgürlükler Raporu'nda](#) da 2018'e kadar "kısmen özgür" ülkeler arasında değerlendirilen Türkiye'nin yeri artık "özgür olmayan" ülkeler arasında yer aldı.^[21]

Dünyada "Türkiye"

Bu koşullar altında 2023 seçimlerine giden yolda hükümet, Türkiye'nin çok büyük bir ekonomik güç haline geldiği, askeri sanayi çok güçlü olduğu, bunu paralel olarak askeri caydırıcı gücüyle çok büyük başarılar elde ettiği, Türkiye'nin bölgesinde ve hatta dünyada oyun kurucu ülkelerden biri haline geldiği yönünde geliştirdiği söylemlerle hazırlandı.^[22] Bu argümanlara muhalefetin "terörle mutlak işbirliği içinde olduğu, LGBTİ+'ların da terör örgütü olduğu ve muhalefetle işbirliği içinde" bulunduğu iddiaları eşlik etti.

Toplumsal cinsiyete bağlı ayrımcılık ve şiddet

2020'li yıllar Türkiye'de, giderek artan yoksulluk, barınma, yetersiz beslenme gibi sorunların yanında toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda da tartışmaların daha fazla gündeme geldiği bir dönem. 20 Mart 2021'de İstanbul Sözleşmesi'nden Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle çıkılması bütün bu tartışmaların

17] Türkiye'de Gazetecilik' raporu: 20 yılda tutuklanan gazeteci sayısı 848, ParaAnaliz, 9.1.2023, <https://www.paraanaliz.com/2023/genel/turkiyede-gazetecilik-raporu-20-yilda-tutuklanan-gazeteci-sayisi-848-g-44814/> Erişim: 11.7.2023

18] 2022'de de gazeteciler hedefteydi... <https://bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/272507-2022-de-de-gazeteciler-hedefteydi-174-davada-263-gazeteci-yargilandi> Bianet, 6.01.2023 Erişim 11.7.2023

19] "Türkiye RSF Endeksi'nde tepetaklak: 16 sıra düştü!", Bianet, 3.5.2023, <https://bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/278121-turkiye-rsf-endeksi-nde-tepetaklak-16-sira-dustu> , Erişim: 10.8.2023

20] "HRW: Türkiye uluslararası insan hakları hukukunu hiçe sayıyor", Bianet, 10.1.2022, <https://bianet.org/bianet/insan-haklari/256155-hrw-turkiye-uluslararasi-insan-haklari-hukukunu-hice-sayiyor> , Erişim: 20.8.2022

21] "Freedom House raporu: Türkiye yine 'özgür olmayan ülke' kategorisinde", Bianet, 9.3.2023, <https://bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/275416-freedom-house-raporu-turkiye-yine-ozgur-olmayan-ulke-kategorisinde> , Erişim: 20.8.2023

22] **Türkiye Yüzyılı İçin Doğru Adımlar**, AKP Seçim Beyanamesi 2023, s.9

daha da alevlenmesine [neden oldu](#).^[23]

Nitekim, Bianet'in her ay yayımladığı Erkek Şiddeti [çeteleleri](#)^[24] Türkiye'de erkek şiddetinin az farkla aynen seyrettiğini gösteriyor: 2022'de erkekler en az 327 kadını ve 39 çocuğu öldürdü. 793 kadını yaraladı, 32 kadına tecavüz etti, 442 kadını seks işçiliğine zorladı, 156 kadını taciz etti, 238 çocuğu istismar etti.

Birleşmiş Milletler İnsani Gelişme Endeksi'ne göre de Türkiye 190 ülke içinde 47'nci [sırada yer alıyor](#).^[25] Aynı tabloda, Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi'nde ise 65'inci. Toplumsal Cinsiyete dayalı Gelişme Endeksi'ne göre dünyada 5 gruba ayrılan ülkeler içinde üçüncü, yani orta grupta yer alıyor.

Hangi sorun ne kadar tartışıldı?

Türkiye, artan ekonomik ve sosyal sorunlarla boğuşurken, 6 Şubat'ta Kahramanmaraş merkezli depremlerle ortaya çıkan yıkım bir süreliğine seçimlerin ertelenmesi tartışmasını gündeme getirse de milletvekili genel seçimleri ile cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ilk turu 14 Mayıs 2023'te, ikinci tur cumhurbaşkanlığı seçimi ise 28 Mayıs 2023'te gerçekleştirildi.

İzleme çalışmamızın başladığı 24 Nisan 2023 itibariyle Türkiye yoğun bir şekilde seçim tartışmalarının içine dalmış, hatta depremin yarattığı yıkım nedeniyle hayatını sürdürmekte zorlanan bölge halkına yapılacak yardımlar dahi gündemden düşmüştü. Bu nedenle yaptığımız içerik analizinde depremle ilgili tartışmalara da çok düşük düzeyde rastlandı.

24 Nisan Pazartesi günü Cumhuriyet'in manşetinde Kemal Kılıçdaroğlu'nun 23 Nisan'da söylediği "Milletin istiklalini millet kurtaracak" sözleri yer alırken Yeni Şafak "Bay Kemal fitne ateşi yakıyor" başlığıyla Kılıçdaroğlu'nun "Alevi" videosunu eleştiriyordu. Akşam ve Diriliş Postası gazetelerinin gündeminde ise "Karada denizde milli gurur" ve "Sahne Altay'ın" manşetleriyle SİHA gemisi Anadolu ve Altay Tankı projeleri vardı. Birgün gazetesi ise aynı gün "AKP'nin çiftliği KİT'ler bataкта" manşetiyle yayınlandı. Yeni Akit manşetinde "Yaparsa Erdoğan yapar" derken Kılıçdaroğlu'nun "Alevi" videosunu "Dersimli Kemal'den sinsî manevra" başlığıyla gündeme getirmişti. Aynı günün Sözcü gazetesi ise "Seccadeye basıyorlar" diyen çocuğa Erdoğan 200 lira harçlık verdi" manşetiyle yayınlandı. Aydınlık'ın birinci sayfasında ise "Ermeni soykırımı eğitimi yasası ABD Meclisi'nde" başlığı yer alıyordu.

Ekonomik ve toplumsal sorunlar seçimlere doğru giderek büyürken, başta Millet İttifakı olmak üzere muhalefet partileri seçim sürecinde ana argümanlarını ekonomi, yolsuzluklar ve adalet üstüne inşa

23] "Türkiye 2021 olayları", Human Rights Watch, <https://www.hrw.org/tr/world-report/2022/country-chapters/turkey> , Erişim: 21.8.2023

24] Evrim Kepenek, "Erkekler 2022'de en az 327 kadını öldürdü", Bianet, 6.3.2023, <https://bianet.org/bianet/toplumsal-cinsiyet/273668-erkekler-2022-de-en-az-327-kadini-oldurdu> , Erişim: 25.7.2022

25] "2022 İnsani Gelişme Raporu", UNDP, 9.9.2022, <https://www.undp.org/tr/turkiye/publications/2022-insani-gelisme-raporu> , Erişim: 20.8.2022

etti. İktidar partisi ve Cumhuriyet İttifakı ise seçimlere "terörle mücadele", "ulusal güvenlik" ve "güçlü Türkiye" söylemiyle girdi. Muhalefetin orantısız biçimde "terör işbirlikçiliği" ile suçlandığı bu mücadele sonucunda Cumhuriyet ittifakı TBMM'de çoğunluğu elde etmekte kalmayıp Recep Tayyip Erdoğan da bir kez daha cumhurbaşkanlığı koltuğuna oturdu.

Cumhurbaşkanı adayları	14 Mayıs 2023		28 Mayıs 2023	
Recep Tayyip Erdoğan	27.133.849	%49,52	27.834.589	%52,18
Kemal Kılıçdaroğlu	24.595.178	%44,88	25.504.724	%47,82
Muharrem İnce	235.783	%0,43	-	-
Sinan Oğan	2.831.239	%5,17	-	-

Bu araştırmada, 2023 genel seçimi ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerine giderken, kampanya ortamında dezavantajlı grupların ne kadar yer bulduğuna, yoksulluk, engellilik, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadınlar, LGBTİ+'lar, Kürtler, Aleviler, göçmenler, etnik ve inanç gruplarının varlıkları/ sorunları/ taleplerinin ne kadar ve nasıl gündeme getirildiğine baktık.

Yöntem

Araştırma kapsamında iki ana mecrada izleme yaptık: Üç televizyon kanalı ve Twitter. Çalışmamız, kampanyanın en yoğun dönemi olan son beş haftayı, 24 Nisan-28 Mayıs 2023 günlerini kapsıyor. Analiz etmek üzere üç ayrı TV kanalının ana haber bültenlerini ve belirlediğimiz anahtar kelimelerin geçtiği Twitter paylaşımlarını derledik.

Derleme ve analiz işlemleri doğal dil işleme ve yapay zeka teknolojisi ile sosyal medya analizi yapan TÜBİTAK destekli bir girişim olan Summarify (<https://summarify.io/>) tarafından yapıldı.

Haber kanalı olarak siyasal iktidar/Cumhur İttifakı yanlısı A Haber, muhalefet/Millet İttifakı yanlısı Halk TV ve kısmen arada pozisyon alan HaberTürk'ü seçtik. Ancak A Haber bültenleri YouTube'a yüklenmediği için yerine ATV Ana Haber bültenlerini aldık.

Karşılaştırma olanağı elde etmek için, seçime giren parti ve ittifakların seçim vaatlerini de analizimize dahil ettik. "Seçim Beyannamesi" veya "Tutum Belgesi" adı altında açıkladıkları belgeler, partilerin topluma neyi vaat ettikleri kadar, toplumda neleri sorun olarak gördüklerini de belirlemek açısından önemliydi. Böylece, TV haberlerinde ve Twitter'da tartışılan konularla partilerin gündeme getirdiği konular arasında bir fark olup olmadığını görebildik. AKP, Millet İttifakı, HDP-YSP ve TİP'in seçim beyannamelerini hem belirlediğimiz dezavantajlı gruplar açısından taradık hem de her partinin hangi konuya ağırlık verdiğini özel olarak tespit ettik.

Büyük veri analizi

Sonuç olarak, 35 günlük izleme süresinde 12 dezavantajlı grup ve bu gruplarla bağlantılı iki olayla ilgili 150 anahtar kelime izlenerek toplam 326 bin 936 adet tweet toplandı. Üç TV kanalının ana haber bültenlerinin tamamını oluşturan 72 bin 754 cümle de yine aynı anahtar kelimelerle taranarak "Doğal Dil İşleme" (NLP- Natural Language Processing) yöntemiyle söylem ve içerik analizine tabi tutuldu. Çalışmanın ilerleyen aşamalarında 38 anahtar kelime daha analize dahil edildi.

İzlenen Dezavantajlı Gruplar		
Alevi	Hristiyan	Mülteci
Yoksul	Kadın	Roman
Engelli	Kürt	Rum
Ermeni	LGBTİ+	Yahudi

Bu gruplarla ilgili izlenen tüm anahtar kelimelere
https://static.bianet.org/belge/rapor/2023_secim_izleme/anahtar_kelime.pdf
adresinden ulaşabilirsiniz

Anahtar kelimelerin yanısıra, 25-29 Nisan arasında 21 ilde, avukat, gazeteci ve HDP yöneticisi 144 kişinin gözaltına alınması ve 48 kişinin tutuklanması, 1 Mayıs İşçi Bayramı ile 3 Mayıs Dünya Basın Özgürlüğü Günü bültenlerini ve Twitter paylaşımlarını da özel olarak izledik. Bunun yanında, süreçte gelişen, 7 Mayıs 2023'te CHP Erzurum mitingine yönelik saldırı gibi olaylar da bültenlerde ve paylaşımlarda keskin değişikliklere yol açtığı için yine özel olarak izlendi.

Haber bültenlerinin dil çözümlemesi yapılırken, spiker anonsları, tüm haber videolarındaki konuşmalar ve stüdyo konuklarının sesleri dahil olmak üzere tam süre olarak tarandı. TV haber bülteni sürelerinin farklı olması nedeniyle bülten verilerinin yüzde 50,97'si Halk TV'den, yüzde 26,82'si ATV'den, yüzde 22,20'si de Habertürk'ten elde edildi.

Araştırma sonucunda çok sayıda tablo ve grafik elde ettik. Ancak metin bütünlüğünü tablo ve grafiklerle çok fazla kesintiye uğratmamak için metnin içinde istendiği zaman grafiklere ulaşılmasını sağlayacak linkler yerleştirdik. Böylece sözkonusu verinin detaylarını merak edenler veya araştırmacılar, etkileşimli grafiklere ulaşarak bunları gün gün inceleme ve karşılaştırma şansına sahip olacak.

Çalışmamızın sonuna, haber videolarında yer alan kavramların hangi bağlamda kullanıldığını görmek isteyenler için, ilgili dakikaya ulaşmayı sağlayan bir arama motoru linki de ekledik. Yine Summarify tarafından geliştirilen bu işlev, raporun daha kolay anlaşılmasını ve nitel analizlerin yapılmasını kolaylaştıracaktır.

Yöntemle ilgili daha detaylı açıklamaları Ekler bölümünde bulabilirsiniz.

Bölüm 1: Bildirgeler/tutum belgelerinden Türkiye'ye bakış

Çalışmamızın ilk aşamasında, siyasi partilerin ve ittifakların seçim bildirgeleri ve tutum belgelerinde dezavantajlı gruplara yönelik vaatlerin ne kadar ağırlıkta olduğunu, neleri öne çıkardıklarını belirlemeye çalıştık.

Böylece dezavantajlı gruplar ve partilerin birinci önceliği durumunda olan konularla bir karşılaştırma yapmak da mümkün oldu.

Metinlerin çok uzun olmaması nedeniyle, çalışmanın yalnızca bu aşamasındaki etiketleme ve taramayı yazılım aracılığıyla yapmadık.

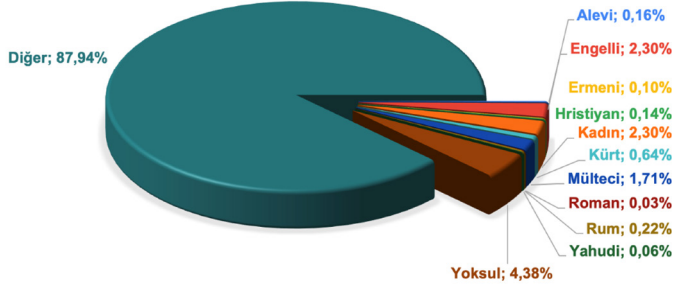
Üç taraf | AKP, Millet ittifakı, HDP-YSP ve TİP

Parti ve ittifakların bildirgelerini tararken ana muhalefeti oluşturan Millet İttifakı'nın *Ortak Politikalar Mutabakat Metni*'ni dikkate aldık.

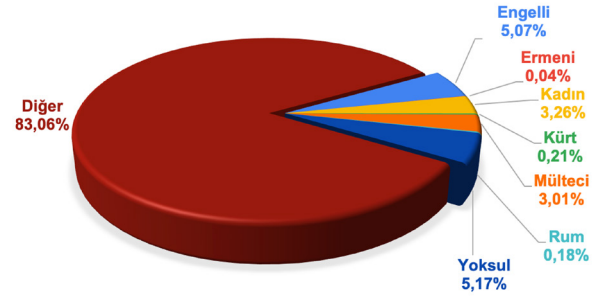
HDP-YSP ile TİP'in ortak bir metni bulunmadığı için ayrı ayrı taradık.

Cumhur İttifakı'nın ise ortak bir metin açıklamaması ve MHP gibi ikinci büyük ortağın da herhangi bir seçim bildirgesinin olmaması nedeniyle yalnızca AKP'nin *Türkiye Yüzyılı İçin Doğru Adımlar* başlıklı beyannamesini taramaya dahil ettik.

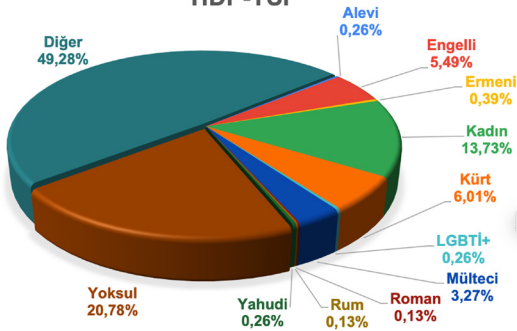
AKP

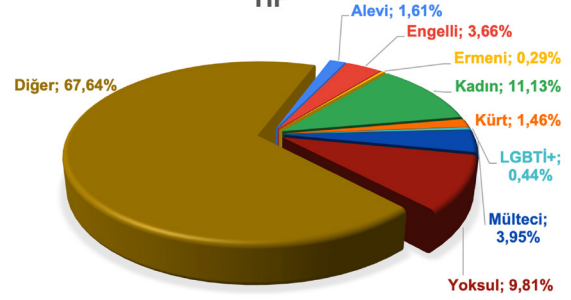
MILLET İTTİFAKI

HDP-YSP

TİP

Seçim bildirgelerinde Aleviler, engelliler, Ermeniler, kadınlar, Kürtler, LGBTİ+'lar, mülteciler ve yoksullar konusunda YSP-HDP ile TİP, AKP ve Millet İttifakı'nın açık ara önünde. Bu gruplar AKP Seçim Beyannamesi'nde yüzde 12,06, Millet İttifakı Mutabakat Metni'nde yüzde 16,94 oranında yer bulabiliyor. HDP-YSP yüzde 50,72, TİP yüzde 32,36 oranında bu grupların hakları, sorunları ve çözüm önerilerine yer veriyor.

"Kadın" konusunda ise durum sırasıyla şöyle: HDP-YSP (%13,73) ve TİP (%11,13), Millet İttifakı (%3,26), AKP (%2,30).

Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden imzasını çeken AKP, seçim bildirgesinde 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunu icraatleri arasında sayıyor. Millet İttifakı Mutabakat Belgesi'nde ise ne İstanbul Sözleşmesi ne de 6284 sayılı yasa yer alıyor.

Mülteciler konusunda Millet İttifakı (%3,01), HDP-YSP (%3,27) ve TİP'in (%3,95) ilgisi birbirine yakın. İktidar partisi AKP ise mültecilere ancak yüzde 1,71 yer veriyor.

Seçimlerin başında "mülteciler" ana gündem maddeleri arasında yer almazken cumhurbaşkanlığı seçiminin ikinci tura kalmasıyla gündemde aniden ve hayli negatif öne çıkıyor. Bu durum, mültecilere karşı tutumuyla tanınan Ümit Özdağ'ın başında olduğu Zafer Partisi desteğiyle cumhurbaşkanlığı seçimine giren Sinan Oğan'ın beklenenin çok üzerinde oy alması ve ardından hem Millet İttifakı hem de Cumhur İttifakı ile görüşmeler yapmasından kaynaklanıyor.

Bildirgelerden “gündem”ler

Partilerin kendi stratejik tercihleri doğrultusunda belirledikleri vaatler de 2023 seçim gündeminin nasıl şekillendiğine dair önemli ipuçları sunuyor.

AKP: İç ve dış tehdit, daha fazla güvenlik!

AKP'nin Türkiye Yüzyılı İçin Doğru Adımlar başlıklı 2023 seçim beyannamesi “terör ve tehdit” unsuruna sıkça atıf yapıyor. 482 sayfa ve 6 bin 254 cümlelik beyannamede; küresel 226, terör 114, tehdit 36, savaş 32, saldırı 22, sınır 26, güvenlik 163, istikrar 99, meydan okuma 5, dış politika 54, bölgesel 101, lider 28, savunma 103, askeri 35, diplomatik 29, barış 50, tahkim 15, darbe 20, cumhurbaşkanı 75, milli 191, parti 140 kez geçiyor. Güvenlikçi bir dilin varlığına işaret eden bu bin 408 kelimenin yer aldığı cümlelerin toplamı AKP seçim beyannamesinde yüzde 22,51'lik bir ağırlığa denk geliyor.

Millet ittifakı hukuk istiyor

Millet İttifakı'nın Ortak Politikalar Mutabakat Metni, 240 sayfada 2 bin 822 cümleden oluşuyor. Millet İttifakı hak, adalet, yolsuzluklar, şeffaflık ve denetim gibi hukuk devletine vurgu yapan konulara ağırlık veriyor. Toplamda; hak ve haklar 105, hukuk 63, yargı 27, adalet 27, hürriyet 14, özgürlük 15, adil 29, eşitlik 38, liyakat 26, etik 21, yolsuzluk 33, hırsızlık 2, israf 5, denetim 73, şeffaflık 82, hesap verebilirlik 21, ihale 22, kara para 6, uyuşturucu 30, kayırmacılık 3, rüşvet 5, kaçak ve kaçakçılık 19, ihlal 12, rant 25 kez geçiyor. Bu temalar çevresinde kurulan toplam 676 cümle, metnin yüzde 23,95'ini oluşturuyor.

HDP-YSP'nin önceliği kadın ve çocuklar

HDP-Yeşil Sol Parti'nin Buradayız Birlikte Değiştireceğiz başlıklı 74 sayfa ve 765 cümleden oluşan seçim beyannamesinde 89 cümlede kadın, 71 cümlede çocuk, 47 cümlede engelli, 29 cümlede genç, 22 cümlede yaşlılardan söz ediliyor. Toplam 258 kez söz edilen bu gruplar yüzde 33,77 ile HDP-YSP beyannamesinin en ağırlıklı konusunu oluşturuyor.

TİP sermayeye ve ayrımcılığa karşı

Türkiye İşçi Partisi'nin Bir Yol Var başlığını taşıyan 68 sayfadaki 683 cümlelik Politika ve Tutum Belgesinin odağında diğer parti ve ittifaklardan farklı olarak, “emek” ve “ayrımcılık” yer alıyor. Emekçi 33, işçi 6, asgari ücret 11, emekli 11, sendika 7, işsizlik 12, yoksul 12, gelir 8, iş cinayeti 4, sermaye 25, sömürü 4, patron 5, kez geçiyor. Bu 138 kelimenin TİP'in tutum belgesinde oluşturduğu ağırlık yüzde 20,2 düzeyinde.

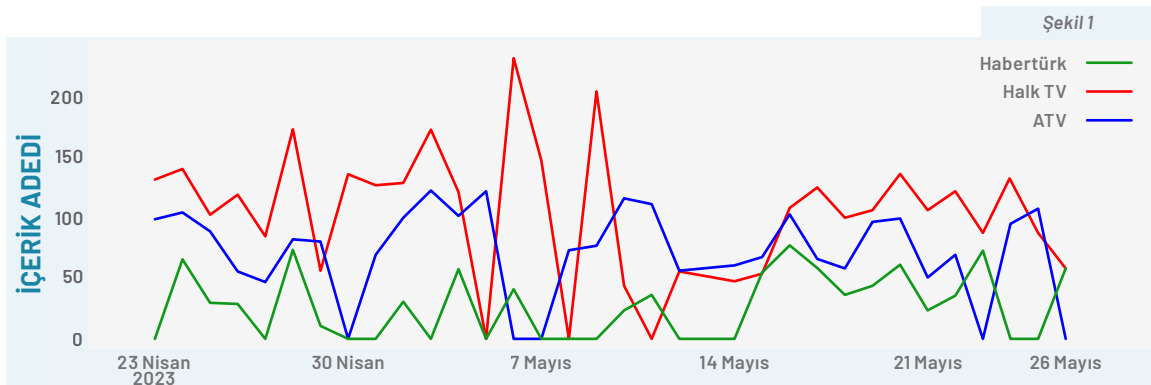
TİP, dini, etnik ve cinsel ayrımcılıktan açıkça ve ağırlıklı olarak söz eden ayrımcılığa karşı politikalarını net şekilde ortaya koyan tek parti durumunda. 17 Kürt, 11 Alevi, 15 mülteci, 4 etnik, 16 ayrımcılık ve 10'ar kez de mezhep, LGBTİ+ ve cinsel kelimelerinin geçtiği metinde ayrımcılık konusu 93 cümleyle yüzde 13,61 ağırlığa sahip. İlerleyen bölümlerde karşılaştırma yapabilmek için, medyanın gündemiyle birlikte partilerin gündemlerine de tekrar değineceğiz.

Bölüm 2: Haber bültenleri ne anlattı?

ATV Ana Haber ve Halk Ana Haber bültenlerinde, her iki kampanya döneminde yükselen tansiyona ve olaylara göre belirli aralıklarla saldırgan dil kullanımı tespit edildi. Habertürk bültenlerinde diğerlerine göre daha düşük düzeyde saldırgan dile rastlanırken, ikinci turda artan gerilimden Habertürk bültenlerinin de etkilendiği görüldü.

ATV ve Halk TV'nin dili

Halk TV ve ATV yoğun olarak saldırgan dil kullanıyor. Halk TV ve ATV'nin saldırgan dilinin ikinci kampanya döneminde kalıcılaştığı görülüyor. ATV'de saldırgan ifadeler diğer kanallara göre daha düzenli aralıklarla yükseliyor, düşüyor. İkinci kampanya döneminde 10 gün boyunca saldırgan dilin kalıcılaştığı görülüyor. Halk TV'de de ilk kampanya döneminde düzensiz aralıklarla kullanılan saldırgan dil, ikinci turda kalıcı hale geliyor, hatta ATV'deki düzeyin de üstünde seyrediyor. (Bkz. Şekil 1)

HDP, Kürtler, yoksullar, mülteciler önde

Her üç televizyon kanalındaki haber bültenlerinde, “dezavantajlı gruplar”la ilgili konular arasında seçim döneminin en ağırlıklı gündemini “Kürtler”, “HDP Operasyonları”, “Yoksullar” ve “Mülteciler” oluşturdu.

Kürtler ve “HDP operasyonları”

Üç kanalın toplamında, Kürt haberleriyle ilgili saldırgan dilin düzenli aralıklarla arttığı görülüyor. Kürtlerle ilgili haberlerin yoğunlaştığı 26-29 Nisan, 4 Mayıs, 10 Mayıs, 17 ve 25 Mayıs tarihleri öne çıkıyor. Saldırgan dil 26, 29 Nisan, 2, 4, 16 ve 25 Mayıs tarihlerinde [tepe yapıyor](#).

Seçim gündemine paralel yürütülen “HDP operasyonları”nı da çalışmaya kattığımızda “Kürt” anahtar kelime grubuyla ilgili haberlerin “HDP Operasyonları” kelime grubuyla neredeyse aynı olduğu gözleniyor. HDP Operasyonları ile ilgili en fazla haber yapılan günler 29 Nisan, 3, 5, 10, 17, 25 Mayıs [olarak öne çıkıyor](#).

Belirtilen tarihlerde Kürtlerle ilgili haberlerdeki sıçramalar, büyük ölçüde HDP’ye yönelik olarak 25-29 Nisan’da başlayan gözaltı dalgaları ve ardından gelen tutuklamalarla ilgili. 2-3 Mayıs’taki artışlar ise Kılıçdaroğlu’nun Van’da gerçekleştirdiği mitingin yansımaları.

“Kürt” ve “HDP operasyonları” anahtar kelimeleriyle ilgili toplam saldırgan içerik eğrisi ile ATV’nin negatif dil ve saldırgan dil kullanım eğrisinin büyük ölçüde [paralellik taşıdığı](#) görülüyor. Bu paralellik, ilerleyen bölümlerde göreceğimiz gibi, ATV ana haber bültenlerinde seçim dönemi boyunca “HDP” ve “terör” başlıklarının ana gündem maddesi yapılmasından kaynaklanıyor ve bu durum da toplam saldırgan dil kullanımını artırıyor.

İkinci turun gündemi mülteciler

Seçim sürecinde mültecilerle ilgili haberler 14 Mayıs sonrasında gözle görünür bir şekilde yoğunlaşıyor. 14 Mayıs sonrasında mültecilerle ilgili açıklamaların sayısındaki artış ve seçimin ana gündemlerinden biri haline gelmesi yanında, 14 Mayıs öncesinde mülteciler konusunda bulunmayan bir saldırgan söylemin de [ortaya çıktığı görülüyor](#). Benzer bir durumun sosyal medyada da tekrarlandığını Twitter analizi bölümünde göreceğiz.

Burada da Halk TV haber bültenlerinde 14 Mayıs sonrası saldırgan içerikte [gözlenen artışın](#) mültecilerle ilgili haberlerdeki artışa bağlı olduğunu söyleyebiliriz. CHP’nin cumhurbaşkanlığı ikinci tur seçiminde mültecileri ana gündem maddelerinden biri haline getirmesi ve daha güvenlikçi bir dile yönelmesi bu paralelliği büyük ölçüde açıklıyor.

Örneğin Kemal Kılıçdaroğlu’nun ikinci tur kampanyası sırasında 18 Mayıs’ta yaptığı [“İktidara gelir gelmez tüm mültecileri evlerine göndereceğim, nokta.”](#) açıklamasına benzer içerikte haberlere Halk TV’de oldukça sık rastlanıyor.

Yoksulluk | asgari ücret, emeklilik

Halk TV başta olmak üzere üç kanalda da “yoksulluk” üçüncü sırada yer alıyor. “Yoksul” anahtar kelime grubuyla yapılan izlemede, ikinci turda çok az düşse de, “yoksulluk” [gündemdeydi](#). Yoksulluk konusuna hem ATV’de (565 kez) hem Halk TV’de (560 kez) aynı oranda yer veriliyor.

Yoksulluk haberleri “asgari ücret”, “en düşük emekli maaşı” çevresinde dönüyor. Bunun nedeni de elbette seçim sırasında iki tarafın da asgari ücreti ve emekli maaşlarını birer siyasi vaat olarak kullanması. Sorunun kalıcı olarak çözümüne yönelik sendikal haklar, örgütlenme, gelir dağılımı vb. tartışmalara ise hiçbir televizyon haber bülteninde rastlanmadı.

Örneğin ATV’de sendika konusu ancak kamu sendikalarıyla hükümetin yaptığı görüşmeler veya anlaşmalar çerçevesinde bültenlerde yer bulurken yoksullukla ilişkilendirdiğimiz haberlerin büyük bölümünü asgari ücret, emekliler ve emekli maaşları oluşturuyor.

Her üç televizyon kanalı da sendikal hakları neredeyse hiç gündeme getirmeyenken, bu durumun istisnalarından biri 1 Mayıs vesilesi ile Halk TV’de görülüyor. Linkte yer alan kısa haberde AKP döneminde grev hakkının nasıl kullanılmadığına dair [örnekler veriliyor](#).

ATV

ATV’de kullanılan dilin duygu analizi yapıldığında elbette nötr cümleler baskın olmakla birlikte negatif içerikli cümlelerin pozitif olanlara göre daha fazla [yer aldığı görülüyor](#). Ana haber bültenlerinde her gün belirli bir düzeyde saldırgan ifadeye rastlanmakla birlikte bu ifadeler düzenli aralıklarla [artış gösteriyor](#). Bu artışların bir bölümü daha önce sözü edilen HDP’ye yönelik gözaltı ve tutuklamalarla bağlantılı olabilir. Ancak bu kadar düzenli bir hareketin Cumhuriyet İttifakı kampanya stratejisi doğrultusunda gerçekleştirildiğini düşünmek de mümkün. Elbette bunu söylemek için aynı yayın politikasını izleyen mecralarla karşılaştırmak gerekir.

ATV’nin derdi HDP

ATV, Cumhuriyet İttifakı ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ı açıkça desteklemesine rağmen, bültenlerde rakip partilerden ve rakip politikacılardan daha sık söz ediyor. Bültenlerde en sık tekrarlanan sözcükler kelime bulutu haline getirildiğinde HDP’nin açık ara önde olması, seçim süreci boyunca kanalın kullandığı saldırgan dilin kimden söz ettiğini de gösteriyor. Yandaki kelime bulutunda “Erdoğan” kelimesinin HDP’den çok daha küçük olması görsel olarak bu durumu anlatıyor.

Bültenin dili

Haber bültenlerinde en fazla geçen kelimeler gibi, arka arkaya kullanılan ikili üçlü kelime grupları da bültenlerin dili hakkında fikir veriyor. ATV Haber’de kullanılan ikili ve üçlü kelime gruplarıyla yapılan izlemelerde ağırlıklı olarak Cumhurbaşkanı Erdoğan öne çıkıyor. Erdoğan’ı CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu izliyor. Yeniden Refah Partisi Genel Başkanı Fatih Erbakan, Memleket Partisi Genel Başkanı Muharrem İnce ve İYİ Parti Genel Başkanı Meral Akşener de ilk 20’de yer alıyor.

ATV’de en sık kullanılan 2’li ve 3’lü kelime grupları*

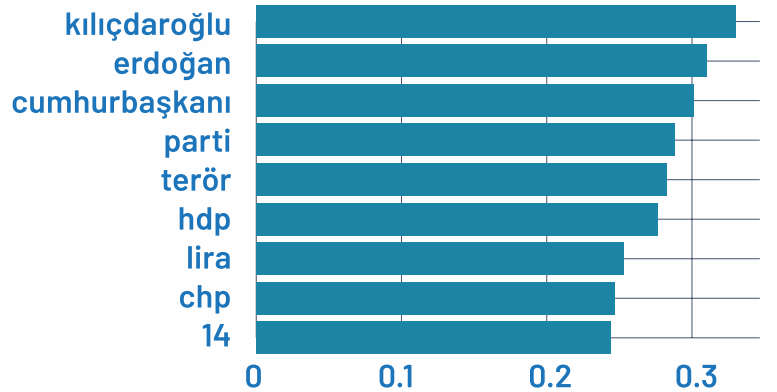
Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan	İyi Parti Başkanı Meral Akşener
Kemal Kılıçdaroğlu parti terör örgütleriyle görüşüyor	Memleket Partisi Başkanı Muharrem İnce
Terör örgütü	Cumhur İttifakı
Yeniden Refah Partisi Başkanı Fatih Erbakan	Büyükşehir Belediye Başkanı
Selahattin Demirtaş’ın serbest bırakılmasını istiyorsanız	İçişleri Bakanı Süleyman Soylu
	Millet ittifakının

(*Haber bültenlerinde en sık kullanılan ikili ve üçlü kelime gruplarında görülen anlamlı ifadeler)

ATV haberlerinde, “terör örgütleri” ve “terör örgütleriyle görüşme”, “Demirtaş’ın serbest bırakılmasını istiyorsanız” ifadeleri sıkça tekrarlanıyor. Kemal Kılıçdaroğlu’nun Erdoğan’dan sonra en sık sözü edilen politikacı olmasının nedeni ise adının “terör örgütleriyle görüşme” ve “terör örgütleriyle görüşüyor” gibi ifadelerle yanyana kullanılması.

Kılıçdaroğlu, terör, HDP ve CHP

En sık geçen kelimeler ve ikili üçlü gruplardan sonra, özel bir algoritmayla yapılan konu modellemesinde ATV’de “Erdoğan” ve “cumhurbaşkanı” konuları yanında en fazla “Kılıçdaroğlu”, “terör”, “HDP” ve “CHP”den söz ediliyor. Tekli, ikili ve üçlü sözcüklerde zaten belli olan bu durum, ATV’nin ana haber bültenlerinde muhalefet partilerini “terörle bağlantılı” olarak gösterdiğini anlatıyor.

Seçim beyannamelerini analiz ettiğimiz ilk bölümde AKP’nin seçim kampanyasını büyük ölçüde güvenlikçi bir dil üzerine kurduğunu ve 482 sayfalık seçim beyannamesinin yüzde 22,51’inde doğrudan ve dolaylı olarak “terör”, “tehdit” ve “güvenlik” gibi konularından söz etmesi ATV bültenlerindeki bu “terör” ağırlığı da AKP’nin seçim stratejisiyle bağlantılandırılabilir.

Örnek haberler

ATV'nin 1 Mayıs 2023 tarihli ana [haber bülteninde yer verilen](#) "savunma sanayii" konulu bir haberde Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın konuşmasının "Önce terörle mücadelede kararlılık mesajının altını çizdi, sonra Kılıçdaroğlu'nun arkasına aldığı Kandil desteğine tepki gösterdi" sözleriyle aktarılması, Kılıçdaroğlu-terör ilişkisinin vurgulandığı çok sayıda habere örnek olarak verilebilir.

ATV'nin yalnızca haber metinlerinde değil, haber videolarında da çok defa CHP ve Kılıçdaroğlu ile "terör" eşleştiriliyor.

Örneğin [linkte yer alan](#) 11 Mayıs 2023 haber bülteninin 37:30 dakikasından itibaren sokaklarda yanan otomobiller ve PKK yöneticilerinin görüntüleriyle birlikte "HDP ile yaptığı kirli pazarlığın ardından Kılıçdaroğlu sadece özgürlük vaadini [S. Demirtaş kastediliyor] değil Kandil'in istediği en uç vaatleri de sahiplenmiş durumda" sözleriyle veriliyor. Aynı esnada ekranda da "CHP'nin Demirtaş ve Kavala açılımı" ifadesi yer alıyor.

ATV haber bültenlerinde aynı temada benzer örnekler çok fazla yer alıyor. Daha fazla örnek görmek için bu proje kapsamında Summarify tarafından geliştirilen arama motoruna [buradan ulaşabilirsiniz.](#)

Halk TV

CHP ve Millet İttifakı'nı destekleyen Halk TV'de de ATV'ye benzer şekilde saldırgan içerikte dönemsel artışlar gözlemleniyor.

[Duygu analizi grafiğinde](#) de negatif söylemler pozitif söylemlere göre daha fazla yer alıyor. Negatif söylemlerin ve [saldırgan ifadelerin](#) 7 Mayıs 2023'teki CHP Erzurum mitinginde yaşanan taşlı saldırıyla arttığı, aynı gün içinde neredeyse iki katına çıktığı görülüyor.

Benzer şekilde 30 Nisan'da Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Kemal Kılıçdaroğlu'nu, Alevilik konulu videosu nedeniyle eleştirirken kullandığı sözlere yönelik tepki de 30 Nisan sonrası negatif ve saldırgan bir dil olarak bültenlere yansıyor.

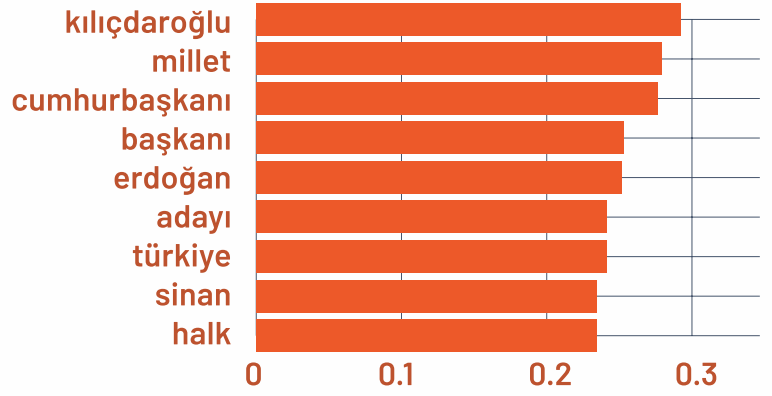
İkinci turda

Halk TV'deki negatif ve saldırgan içerik 14 Mayıs'taki ilk tur seçimlerine birkaç gün kala azalırken, seçimlerin ikinci tura kalmasıyla tekrar artışa geçiyor. Ancak, saldırgan içerik ilk turda inişli çıkışlı bir grafik çizerken ikinci turda belirli bir seviyede sabitleniyor.

İkinci tur bültenlerinde negatif duygu artarken pozitif ifadelerde de azalma göze çarpıyor. Bunun nedeni cumhurbaşkanlığı ikinci tur seçimleri için CHP ve Millet İttifakı'nın daha sert bir söylem benimsemesi olabilir.

Daha sonra ikinci turla ilgili tartışmalara bağlı olarak "Sinan" (Oğan) kelimesi de Halk TV'nin diline ekleniyor.

Bu açıdan bakıldığında Halk TV'nin haberlerinde belirli bir stratejik yaklaşım görmek çok mümkün değil. Daha çok adaylar ve kampanya yürütücüleri öne çıkarken, ATV gibi desteklediği partinin diliyle uyumlu bir ana haber bülteni görülmüyor. Oysa Millet İttifakı mutabakat metnine "hak, adalet, yolsuzluklar, şeffaflık" gibi konular rengini veriyor. Bunun en önemli nedeni Millet İttifakı'nın AKP gibi belirli bir stratejik yaklaşıma sahip olmaması veya stratejisini topluma anlaşılır şekilde aktaramaması olabilir.

Habertürk

Habertürk ana haber bültenlerinde, diğer iki kanaldaki gibi, istikrarlı bir saldırgan üsluba [rastlanmazken](#) haber dilinde de belirli bir siyasetçinin ağırlığı hissedilmiyor.

Diğer kanalların ana haber bültenleri gibi Habertürk ana haber bülteninde 23-24 Mayıs tarihinde negatif ve [saldırgan dilde görülen sıçrama](#), büyük ölçüde Sinan Oğan'ın ikinci turda kimi destekleyeceği tartışmalarıyla bağlantılı olabilir.

"Denge politikası"

Bültenlerde 24 Nisan-28 Mayıs arasındaki kelime bulutuna bakıldığında ATV ve Halk TV'dekilere benzer, anlamlı olabilecek baskın bir ifadeye rastlanmıyor. Parti, ittifak ya da aday isimlerinden birinin baskın olmaması seçimle ilgili haberlerin aktarımı konusunda Habertürk kanalının daha tarafsız bir tutum almaya çalıştığını gösteriyor.

İki lidere de eşit yer veriliyor

Habertürk'te ikili ve üçlü sözcük gruplarına bakıldığında "Cumhurbaşkanı Erdoğan" ile "Millet İttifakı Cumhurbaşkanı Adayı Kemal Kılıçdaroğlu" ifadelerinin geçme sıklığının birbirine oldukça yakın olduğu görülüyor. Bu iki aday dışında "Büyükşehir belediye başkanı", "MHP Başkanı Devlet Bahçeli", "Milli Savunma Bakanı", "Dışişleri Bakanı" gibi kelime gruplarına da Habertürk bültenlerinde sıkça rastlanıyor.

Habertürk'te en fazla dikkat çeken ve diğer iki kanalda hemen hiç rastlanmayan unsur ise bültenlerde

yalnızca iç politikaya değil uluslararası gelişmelere de yer verilmesi. “Amerika Birleşik Devletleri”, “Birleşmiş Milletler”, “ABD Başkanı Joe Biden” gibi ifadelerle sıkça rastlanması Habertürk’ün yayın politikasının diğer iki kanaldan daha farklı olduğunu izlenimini veriyor.

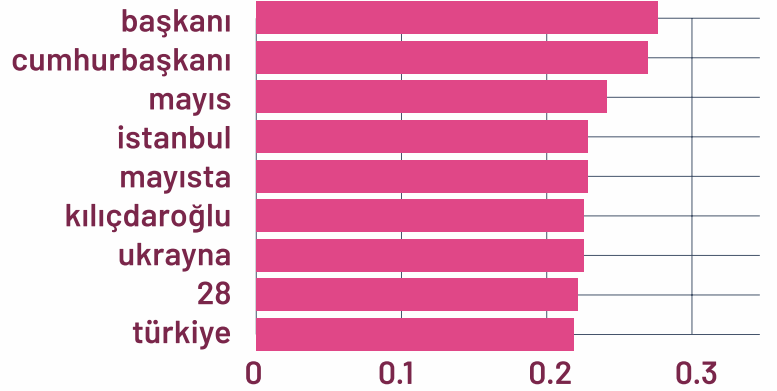
Habertürk’te en sık kullanılan 2’li ve 3’lü kelime grupları*

Cumhurbaşkanı Erdoğan	Yurtdışı oy verme işlemi
Millet İttifakı’nın Cumhurbaşkanı Adayı Kemal Kılıçdaroğlu	Dışişleri bakanı Arap Birliği
Amerika Birleşik Devletleri	Milli Savunma Bakanı
Birleşmiş Milletler	ABD Başkanı Joe Biden
Ukrayna Devlet Başkanı	MHP Başkanı Devlet Bahçeli
Büyükşehir Belediye Başkanı	

(*Haber bültenlerinde en sık kullanılan ikili ve üçlü kelime gruplarında görülen anlamlı ifadeler)

Konu çeşitliliği

Kelime bulutu ve ikili üçlü sözcük gruplarından da anlaşılacağı üzere Habertürk bültenlerinde sürekli olarak aynı konulardan söz edilmiyor. Habertürk’te iç politikaya odaklı bariz bir konu ağırlığı hissedilmiyor. Başkan, Cumhurbaşkanı, İstanbul, Kılıçdaroğlu, Ukrayna 28 Mayıs ve Türkiye kelimelerinden oluşan konu modellemesi Habertürk bültenlerinin gündeme dair daha geniş bir konu yelpazesine hazırlanmış olduğunu gösteriyor.

[Linkteki haber](#), Habertürk’ün, parti sözcülerinin ve liderlerin konuşmaları dışında da seçim haberleri yapabildiğini gösteriyor.

Karşılaştırmalar

Televizyon haber bültenlerindeki konu modellemelerini karşılaştırdığımızda, kanalların hem habercilik anlayışı hem de seçim stratejileri açısından ipuçları elde edebiliyoruz.

Önce rakipler

Halk TV ve Habertürk’ten çok farklı olarak ATV ana haberlerinde Erdoğan, AKP ve Cumhuriyet İttifakı’ndan çok daha fazla rakiplerden söz edilmesi bir strateji gereği mi? Net yanıt ATV ile aynı çizgideki yayın yapan kanalların da izlenmesinde. Ancak elimizde yeterli veri olmadığı için bu soruya yalnızca dikkat çekmekle yetiniyoruz.

Farklı başlıklar

Habertürk'ün sıklıkla kullandığı temalar arasında herhangi bir politikacı adının öne çıkmaması, kanalın kendini halihazırda "ana akım" olarak konumlandırmaya ve herkese eşit mesafede bir yayın politikası izlemeye çalıştığını gösteriyor. "Ukrayna" temasının Habertürk'te yer bulması gündemi takipte ve izleyicisine farklı konularda haber aktarma çabasına bir örnek.

"Dünyasız"lık

Halk TV ve ATV ana haber bültenlerinin iç politikaya odaklanması ve uluslararası meselelerle ilgili konuların görünür olamaması, bültenlerinin aslında dünyaya hayli kapalı olduğunu düşündürüyor.

Negatiflikte ortaklık

Aşağıda, ATV ve Halk TV haber bültenlerinde periyodik olarak artan negatif ve saldırgan dille bağlantılı anahtar kelimelerin yer aldığı karşılaştırmalı tablo, incelenen üç kanalın dilleri arasındaki farkları ortaya çıkarıyor. Örneğin "Kürt" anahtar kelime grubuna bakıldığında, aslında birbirine muhalif gibi görünen iki kanalın "Kürt" meselesinde benzer oranlarda negatif dil kullandığını ortaya koyuyor. Linklere tıklayarak [ATV](#) ve [Halk TV](#)'den izleyebileceğiniz iki ayrı haber, Kürtlerle ilgili negatif dili örnekliyor.

Seçimde önce çıkan argümanlar konusunda kanallardaki negatif dilin karşılaştırılması

	Geçme Adedi	Geçme Oranı	Negatif Adet	Negatif Oran
Kürt Grubu Toplam	2657	%3,68	795	%29,92
ATV	1458	%2,01	501	%34,36
Halk TV	900	%1,24	299	%33,22
Habertürk	299	%0,41	21	%7,02
HDP Operasyonları Toplam	2002	%3,05	602	%30,07
ATV	1014	%1,40	345	%34,02
Halk TV	702	%0,97	224	%31,91
Habertürk	296	%0,41	33	%11,15
Yoksul Grubu Toplam	1299	%8,74	88	%6,77
ATV	565	%0,78	45	%7,96
Halk TV	560	%0,77	61	%10,89
Habertürk	174	%0,24	11	%6,32
Mülteci Grubu Toplam	864	%1,50	252	%29,17
ATV	164	%0,23	43	%26,22
Halk TV	435	%0,60	146	%33,56
Habertürk	265	%0,36	63	%23,77
Kadın Grubu Toplam	604	%0,84	179	%29,64
ATV	72	%0,10	16	%22,22
Halk TV	443	%0,61	149	%33,63
Habertürk	162	%0,22	35	%21,60

“HDP operasyonları” anahtar kelime grubuyla yapılan inceleme, en fazla negatif ifade kullanan kanalın ATV olduğunu gösteriyor. ATV aynı zamanda Kürt ve HDP operasyonları konusunda en fazla haber yapan kanal durumunda. ATV haberlerinde mülteciler ve kadınlara çok az yer veriyor.

İkinci tur | Mülteciler

“Mülteci” içeren en fazla haberi Halk TV’nin yaptığı görülüyor. Halk TV aynı zamanda mültecilerle ilgili en fazla negatif ifade kullanan kanal. Mültecilerle ilgili tartışmalar Habertürk bültenlerine de negatif ifadeler şeklinde yansıyor. Oysa “Kürt”, “HDP operasyonları” ve “Alevi” tartışmaları Habertürk’te diğer kanallara göre çok daha kısıtlı negatif dil içeriyor.

Kadınlar

Genel haber bültenleri içinde % 0,83 (binde 83) yer bulabilen kadınların sorunlarının neredeyse hiç gündemleşemedi. Kadın istidamı, erkek şiddeti, kadın hakları gibi konular Halk TV dışında hiç yer bulmazken, 2021’den beri tartışılan “İstanbul Sözleşmesi” seçim sürecinde hiç gündeme getirilmedi. 6284 sayılı yasadan da yalnızca Halk TV’de ve sadece dokuz kez söz edildi. Kadınlardan en fazla söz eden Halk TV ana haber bültenlerinde de 24 Nisan-2 Mayıs arasında “kadın hakları” 13, “kadın cinayetleri” 15, “kadına yönelik şiddet” 10, “kız çocuklarının eğitimi” bir kez geçiyor. “Erkek şiddeti” kavramına ise yalnızca Halk TV’de bir kez yer verildiği görülüyor. 16 Mayıs tarihli ana haber bülteninde, Adana’da Burcu Cöddü adlı kadının öldürülmesi haberinde, hem ekranda hem de spiker anonsunda “Erkek şiddeti” [ifadesi kullanılıyor](#).

Bültenlerde başka ne var/yok

Girişte listesini verdiğimiz dezavantajlı gruplardan üç kanalın haber bültenlerinde en fazla görünür olanlar, “Kürt”, “yoksul” ve “mülteci” gruplarıydı. Bu grupların gündeme gelmesinde de büyük ölçüde siyasi rakiplerce malzeme yapılmaları rol oynadı. Diğer dezavantajlı gruplar haber bültenlerine ya çok az yansıdı ya da hiç yansımadi.

Dezavantajlı Grup	Geçme Sıklığı	Geçme Oranı
Engelliler	107	%0,15
Gayrimüslim azınlıkların toplamı	93	%0,13
Aleviler	79	%0,11
LGBTİ+	70	%0,10
Romanlar	19	%0,03

Aleviler, azınlıklar, romanlar

Yukarıdaki tabloda izlenen grupların haber bültenlerinde aranan tüm anahtar kelimelerle birlikte 24 Nisan-28 Mayıs aralığında kaç kez geçtiği görülüyor. Üç kanalın haber bültenlerinin toplamında engelliler, Aleviler, romanlar, LGBTİ+larla ilgili haberlerin toplamı yüzde yarıma (%0,5) dahi ulaşamıyor.

İzlenen kanallar içinde LGBTİ+ konusundaki haberlerin neredeyse tamamı, Halk TV’de iktidarın mensuplarının LGBTİ+ konusunda söylediklerini, [örnekte de görüldüğü gibi](#) bir tür “Teşhir” amacıyla yayınlanıyor. Haberde, dönemin İçişleri Bakanı Süleyman Soylu’nun LGBTİ+’ları “insan ve hayvan evliliğiyle” ilişkilendirmesi eleştiriliyor.

Bültenlerde müslümanlık dışı inanç grupları ve cinsel yönelim grubundakiler hemen hiç yer almıyor. Romanlar ise yalnızca binde 3 oranında haber konusu olabiliyor.

Alevilik tartışmaları

Cumhurbaşkanı adaylarından Kemal Kılıçdaroğlu’nun Twitter hesabından 19 Nisan’da yayınladığı “Alevi” başlıklı video, kampanya sürecinde Alevilik konusunun gündeme gelmesine yol açtı. 30 Nisan’da Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın Kılıçdaroğlu’na verdiği yanıt, Alevilikle ilgili haberlerin artışına neden oldu.

“Alevilik” üzerine yapılan haberlerde ve Twitter’daki tartışmalarda Erdoğan’ın öne çıkan “Her türe saygımız var” ifadesi hakkında ATV’de 36, Halk TV’de 25, Habertürk’te 14 kez haber yapıldı. Örnek haberde, 1 Mayıs’ta Halk TV haber bülteninde İYİ Parti Genel Başkanı Meral Akşener Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın kullandığı “tür” ifadesine tepki göstererek, “Bitki miyiz hayvan mıyız” sözleriyle [yanıt veriyor](#).

İncelediğimiz üç TV kanalında yayınlanan haberlerden örnekleri görmek için bu proje kapsamında Summarify’nin geliştirdiği arama motoruna [buradan ulaşabilirsiniz](#).

Bölüm 3: 0 sırada Twitter'da ne oldu?

Sosyal medyada haberlerin, siyasi ve ekonomik konuların en fazla tartışıldığı platform olan Twitter paylaşımlarında da haber bültenlerine benzer bir konu dağılımıyla karşılaşyoruz.

Burada dikkat çeken nokta ise ilk dört sırada yer alan, "Kürt", "Alevi", "HDP operasyonları" ve "mülteci" anahtar kelime gruplarının diğer konulara göre baskınlığı.

Sağdaki tabloda, 24 Nisan-28 Mayıs aralığında belirlenen anahtar kelime gruplarıyla Twitter'dan toplanan paylaşımların konu dağılımları görülüyor.

Dezavantajlı Grup	Geçme Sıklığı	Toplanan Tweetler* İçinde Geçme Oranı
Kürt	155851	%47,67
HDP Operasyonları	77942	%25,70
Mülteci	48238	%14,75
Yoksul	27221	%8,33
LGBTİ+	9245	%2,83
Alevi	6440	%1,97
Kadın	3947	%1,21
Engelli	3457	%1,06
Ermeni	2616	%0,80
Rum	720	%0,22
Roman	611	%0,19
Yahudi	104	%0,03

(* Bazı tweetlerin içinde birden fazla anahtar kelime geçmesi nedeniyle oransal toplam 100'ü aşıyor.)

Kürtler

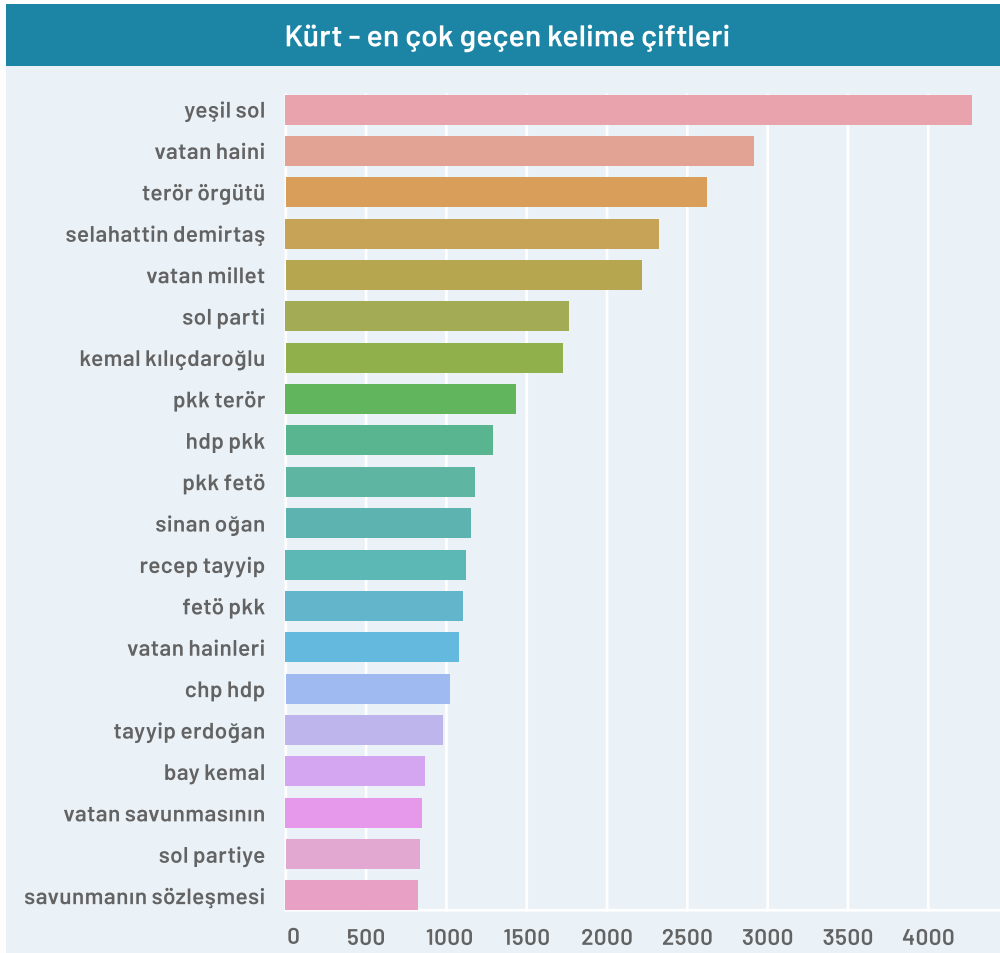
Aranan tüm gruplar içinde Kürtler söz edilme sıklığında ilk sırada. Ancak bu konudaki negatif paylaşımlar önemli bir ağırlığa sahip. "Kürt" anahtar kelime grubuyla "HDP operasyonları" grubu toplandığında atılan tweetlerin üçte birinden fazlasında bu iki gruptan söz edildiği anlaşılıyor. "Mülteci" kelime grubu ise yüzde 14,5'le "Kürt" grubunun ardından geliyor. Seçim döneminin bir diğer gündem konusu olan "Yoksul" grubu, toplanan tweetler içinde yüzde 8,33 ağırlıkta ve dördüncü sırada geliyor.

Televizyon haber bültenlerinde yer alan haber ağırlıklarının gündem olarak Twitter'a yansıdığı, ancak "yoksul" ve "mülteci" gruplarının Twitter'da yer değiştirdiği görülüyor. TV haber bültenlerinden farklı olarak Twitter'ın gündemini mülteciler, yoksullardan daha fazla meşgul ediyor.

İlk üç gruba ilgili atılan tweetlerin duygu durumu incelendiğinde negatif dilin yarısından fazla olduğu, televizyonlardan farklı olarak, saldırgan bir dilin öne çıktığı gözlemleniyor.

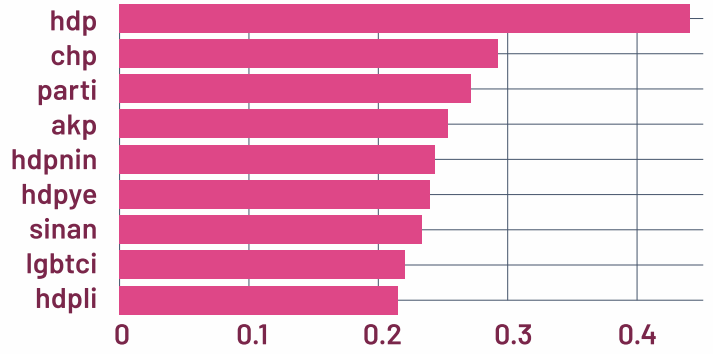
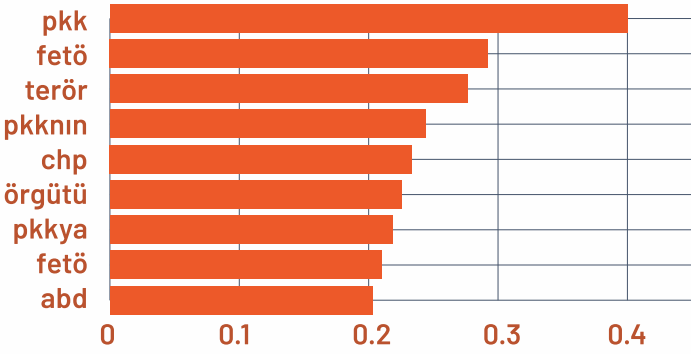
Dezavantajlı Grup	Negatif	Saldırgan
Kürt	%65,22	%84,55
HDP Operasyonları	%67,38	%85,45
Mülteci	%63,89	%52,21

Twitter'da aranan "Kürt" grubuyla ilgili etiketleri içeren tweetlerde en sık rastlanan ikili kelime grupları, bu konudaki paylaşımların içeriği hakkında bir fikir veriyor.

İkili gruplarda en başta “Yeşil Sol” adına rastlanırken aşağı inildikçe Kemal Kılıçdaroğlu’nun adı görülüyor. Daha sonra da “HDP PKK”, “PKK Fetö”, “CHP HDP” gibi ikili gruplamaların hayli sık kullanılıyor.

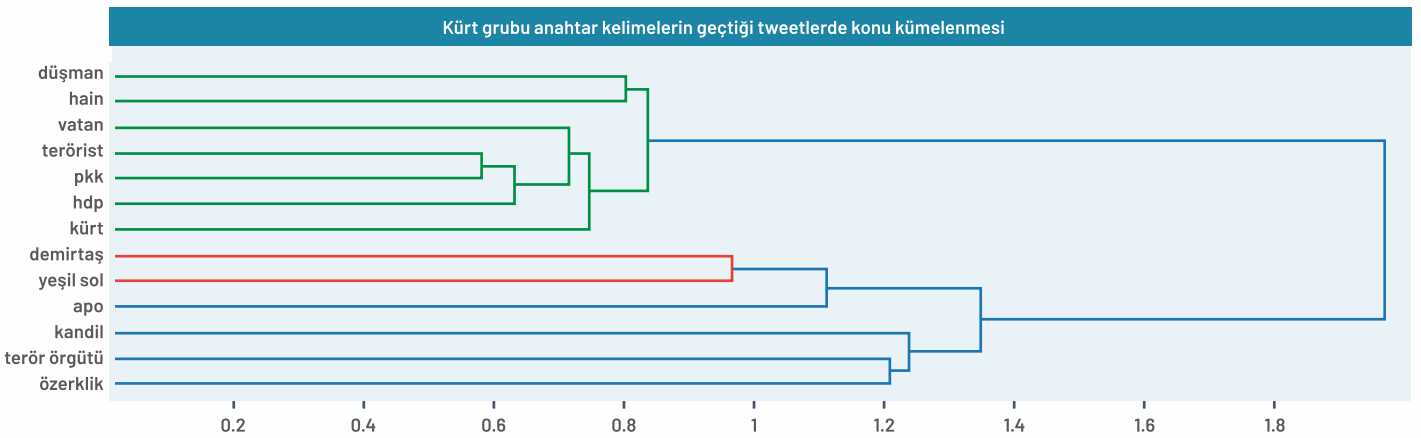
Kürt anahtar kelime grubu için yapılan konu modelleme çalışmasında iki anahtar kelimenin dikkat çekici biçimde bazı kavramları yanyana getirdiği görülüyor. Aşağıdaki modelleme grafiklerinde “PKK” ile ilgili atılan tweetlerde “Fetö”, “terör”, “CHP” ve “ABD”den söz edildiğini görüyoruz. “HDP” anahtar kelimesinin arandığı tweetlerde ise yine “CHP”nin yer aldığını, bunun yanında “LGBT’ci” ifadesinin de kullanıldığı göze çarpıyor.

Benzerlikler

Twitter analizinde ATV haber bültenlerindeki konu modellemesine benzer biçimde “terör” ve “CHP”nin, “HDP” ve “CHP”nin biraraya getirildiğini, ek olarak “PKK”, “Fetö” ve “LGBT’ci” tanımlamalarının da kullanıldığını görüyoruz.

HDP ile birlikte AKP’nin kullanıldığı tweetler ise büyük ölçüde 2009-2015 arasında iki partinin çözüm sürecindeki görüşmelerine atıfta bulunuyor. HDP ile birlikte kullanılan “Sinan” ismi ise Sinan Oğan’ın cumhurbaşkanlığı seçimi ikinci turunda kimi destekleyeceğiyle ilgili tweetlerden kaynaklanıyor.

Yukarıdaki tabloda “Kürt” grubu için taranan anahtar kelimelerin yer aldığı tweetlerdeki kümelenmeye bakıldığında, alt gruplardan “düşman, vatan, hain, terörist, PKK, HDP ve Kürt” kelimelerinin bir küme oluşturacak şekilde yanyana kullanıldığı görülüyor. “Demirtaş” ve “Yeşil Sol” ise farklı bir kümede yer alıyor. Yeşil Sol ve Demirtaş’ın ayrı bir kümede olması, seçim döneminde adı duyulan YSP yerine daha çok HDP’nin kullanılmasına bağlanabilir.

Yoksulluk

Twitter gündeminde dördüncü sırada gelen yoksulluk konusu da, televizyonlardakine benzer şekilde yine emeklilik, asgari ücret, yoksulluk sınırı gibi kavramlar çerçevesinde tartışılıyor. Örgütlenme hakkı gibi konular TV bültenlerinden biraz daha fazla olsa da toplamın içinde yine düşük ağırlıkta. Örneğin “sendika” konusunda atılan 2 bin 73 adet tweet, toplamın içinde ancak yüzde 0,63'lük paya sahip.

Yoksulluk tartışması da diğer konular kadar olmasa da ikinci tur kampanyasında adeta bitiyor. Twitter'da yoksullukla ilgili paylaşımların 9 Mayıs'ta tepe yaptığı ve bu dalganın 10-11 Mayıs'ta azalarak [devam ettiği görülüyor](#). Konunun bu tarihte tepe yapması büyük ölçüde 9 Mayıs'ta Cumhurbaşkanı'nın katılımıyla kamu işçilerine yüzde 45 ücret artışı öngören [toplu iş sözleşmesinin imzalanmasına](#) dayanıyor.^[26] Bunun yanında aynı gün, çalışma bakanı Vedat Bilgin de asgari ücretin 500 dolar seviyesine [çıkacağı açıklamasını yapıyor](#).^[27]

Twitter'da yoksulluk sorunu üzerine yapılan tartışmalarda dikkat çeken bir başka nokta ise Derin Yoksulluk Ağı adlı sivil oluşumu kuran ve CHP'den milletvekili adayı gösterilen Hacer Foggo'nun adının geçmesi. İzleme döneminde Hacer Foggo'dan söz edilen bin 200 tweet, toplanan paylaşımların yüzde 0,37'sini oluşturuyor.

İkinci turda

Kürt, HDP operasyonları ve Alevi konuları televizyonlarda olduğu gibi seçim sürecinde Twitter'da da en çok tartışılan konular. Mülteciler konusu Twitter'da da cumhurbaşkanlığı ikinci tur seçimine gidilmesiyle birlikte patlama yapıyor.

Twitter'da [Kürt](#), [HDP operasyonları](#) ve [Alevi](#) grubuyla ilgili tartışmaların 14 Mayıs'tan itibaren bıçak gibi kesildiği görülüyor. Mülteci kelime grubunu kapsayan tweetler ise 15 Mayıs'tan itibaren ikiye katlanıyor ve [artmaya devam ediyor](#).

Mülteciler

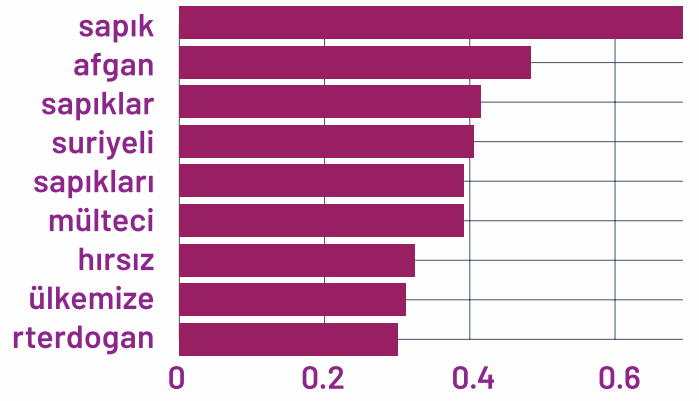
Twitter'da hemen her konuda olduğu gibi mülteci konusunda da negatif tweetler her zaman nötr duyguya sahip tweetlerin [üzerinde seyrediyor](#). Mülteciler hakkındaki [saldırgan dil](#), “uygun” olarak etiketlenen dilin yaklaşık yarısı düzeyinde istikrarlı olarak seyrediyor. Yani Twitter'da mültecilerle ilgili uygun dil kullanan iki kişiye karşılık bir kişi saldırgan bir üslupla konuşuyor.

Mültecilerle ilgili esas dikkat çekici nokta ise seçim dönemi boyunca Twitter'da taraması yapılan

26] “Kamu işçisine yüzde 45 zam: En düşük maaş 15 bin lira”, Diken, 9.5.2023, <https://www.diken.com.tr/kamu-iscilerine-yuzde-45-zam/>, Erişim: 2.8.2023

27] “Vedat Bilgin açıkladı: Asgari ücrette ibre 500 dolar”, Bianet, 9.5.2023, <https://bianet.org/bianet/ekonomi/278416-vedat-bilgin-acikladi-asgari-ucrette-ibre-500-dolar> Erişim: 2.8.2023

“sapık” ifadesinin mültecilerle biraraya getirilmesi. Bu anahtar kelimeyle ilgili yapılan konu modellemesinde “sapık” ve “sapıklar” ifadelerinin “Afgan”, “Suriyeli”, “mülteci”, “hırsız” kelimeleriyle birlikte kullanılması, “mülteci” temalı paylaşımların niteliği hakkında fikir veriyor. Böyle bir bağlantı özel olarak aranmadığı halde ortaya çıkan bu ilişki üzerinde düşünülmesi ve toplumsal önyargılar üstünde çalışılması gerekiyor.

Kürtler

Twitter’da seçim dönemi boyunca araştırdığımız anahtar kelimelerin saldırgan dil analizine bakıldığında hemen hemen tümüyle ilgili “uygun” içeriğin “saldırgan” içeriğin üstünde seyrettiğini söyleyebiliriz. Bunun tek istisnası ise Kürtlerle ilgili konular.

Seçimin ilk turunda hem [Kürtler](#) hem de [HDP’yle](#) ilgili saldırgan dile sahip tweetler “uygun” olarak nitelendirilebilecek dile sahip tweetlerin üstünde bulunuyor. Seçimin ikinci tura kalıp mültecilerin gündemi işgal etmesiyle hem Kürtler ve HDP hakkında atılan tweetlerin sayısı düşerken saldırgan dil oranı da azalıyor. Böylece Kürtlerle ilgili “uygun” tweetler ilk kez saldırgan dile yazılan tweetlerin üstüne çıkıyor. [Mülteciler](#) ve [Kürtlerle](#) ilgili saldırgan dil tabloları karşılaştırıldığında, durum açıkça görülebiliyor.

Kadınlar, yoksullar, engelliler, azınlıklar

Seçimin gündemini oluşturan ilk dört gruptan sonra, izlenen gruplar arasında sırasıyla LGBTİ+, Aleviler, engelliler, kadınlar ve en sonda da diğer dini ve etnik azınlıklar geliyor.

Yahudi, Rum, Roman kelime gruplarıyla ilgili olarak üstüne yorum yapabilecek yoğunlukta veri toplanamadı. Bir ay boyunca Ermenilerle ilgili yapılan 2 bin 616 paylaşım, toplanan verinin yüzde 0,80’ini oluşturuyor. Bu konuda atılan tweetlerin [duygu durumuna](#) bakıldığında yine negatif paylaşımların yüksek olduğu görülüyor.

Ermeniler konusundaki Twitter paylaşımları tıpkı Kürtlerle ilgili paylaşımlar gibi 14 Mayıs’taki milletvekili seçimi ve cumhurbaşkanlığı birinci tur oylaması sonrasında keskin bir şekilde düşüyor ve seçimlerle ilgili Twitter sohbetlerinin odağı daha çok mültecilere kayıyor.

Kadınlar ve kadın hakları konusu Twitter’da da oldukça düşük düzeyde tartışılıyor. Seçim öncesinde zaman zaman gündem olmasına rağmen birinci tur sonrasında çok düşük bir [düzeye iniyor](#). Kadınlarla ilgili “uygun” ve saldırgan ve dil de birbirine hemen hemen eşit ve [paralel seyrediyor](#).

LGBTİ+ konulu tweetlerde ise negatif duygu durumu özellikle dikkat çekiyor. Paylaşımlar hemen seçim öncesi, 6-14 Mayıs günlerinde tavan yaparken ikinci tura doğru eski düzeyinde olmasa da yoğunluğun biraz daha [arttığı gözleniyor](#). Paylaşımlardaki artışların az önce belirttiğimiz gibi, LGBTİ+ tanımının CHP, HDP ve “terör örgütleri”yle yanyana getirilmesi çabasından kaynaklandığı söylenebilir.

Engelliler de seçim gündemi içinde hem televizyonlarda hem de Twitter’da çok az yer bulabilen gruplar arasında. Twitter’da toplanan paylaşımlar içinde yüzde 1’lik ağırlığa sahip engelli grubuna olan ilgi de ikinci tur döneminde [hayli azalıyor](#).

Sonuç

Seçim döneminde dezavantajlı grupların seçimler sırasında ülke gündeminde nasıl ve ne ölçüde tartışıldığını belirlemeye yönelik izleme çalışmamız, medyanın gündem belirleme fonksiyonu açısından önemli çıktılar elde etmemizi sağladı.

Yaptığımız analiz çalışması medyanın siyasi kutuplaşma ortamının dışında kalmadığını veya kalamadığını gösteriyor. İzlediğimiz üç TV kanalından Halk TV Ana Haber'in Millet İttifakı, ATV Ana Haber'in Cumhuriyet İttifakı'nın sözcüsü haline gelmeleri bunun en açık kanıtı. Habertürk ise hâlâ daha objektif ve tarafsız bir noktada kalmaya çalışmasına rağmen zaman zaman mülteciler veya terör gibi sıcak konularda siyasetin peşinden gidiliyor.

Halk TV ve ATV gibi belirli bir siyasi çizgiye angaje olmuş medya organları, haberlerinde o siyasi çizginin söylem ve içeriğini neredeyse hiçbir süzgeçten geçirmeden izleyicilerine aktarıyor. Bu durum giderek tüm haberlerin belirli bir kutuplaşma çerçevesinde aktarılmasına ve haber olarak verilen konuların sınırlandırılmasına neden oluyor. ATV ve Halk TV bültenlerinde dünyadaki gelişmelere neredeyse hiç yer verilmemesi, verildiği zaman da haberleri yine desteklenen veya eleştirilen siyasetçilere göre seçmesi bunun en açık göstergesi.

Televizyon haber bültenlerinde editoryal veya Türkçesiyle yazı işleri sürecinin, siyasi tercihlere göre

yürütülmesi, gazeteciler tarafından oluşturulan haber metinleri yerine, sözün büyük ölçüde siyasi parti sözcülerine ve parti metinlerine bırakılmasına neden oluyor. Böylece partiler arasındaki saldırgan dil, büyük ölçüde haber bültenlerine yansıyor. Bunun daha da ileri noktası, haber spikerlerinin dahi kendilerini bu siyaset diline angaje etmeleri. ATV ve Halk TV bültenlerinde bu durumun çok sayıda örneğini görmek mümkün.

İzlenen kanalların seçim sürecinde aktardığı haberlere bakıldığında, bültenlerin kendine has gündemlerinin olmadığı, gündemin bütünüyle siyasi partiler tarafından belirlendiği anlaşılıyor. Bu nedenle kadınlar, yoksulluk, azınlık hakları gibi konular seçim sürecinde neredeyse hiç tartışılmıyor. Medyayı etkisi altına alan siyasi kutuplaşma, partilerin kendi bildirgelerindeki konuların dahi haber haline getirilmesini engelliyor.

Yaptığımız analiz, ATV'nin kullandığı dil ve içeriğin daha tutarlı bir stratejinin ürünü olduğunu gösteriyor. Bu çerçevede, terör-tehdit ve muhalefeti bunlarla ilişkilendiren, negatif dilin 2023 seçimlerinde daha başarılı sonuç verdiği görülüyor.

Halk TV ise adalet ve yolsuzluk gibi kavramlarla birlikte Millet İttifakı adaylarını öne çıkartarak daha çok ittifakı oluşturan en büyük grup olan CHP'li seçmen tabanına yönelik yayın yapıyor.

Bu iki kanalın dışında daha dengeli veya geleneksel habercilik ilkelerine daha uygun yayın yapmaya çalışan Habertürk bültenlerinde ise belirli siyasetçiler ve tekrarlanan bir siyasi içeriğe rastlanmıyor.

Siyaset, toplumda yaratılan kaynakların nasıl dağıtılacağına yönelik talepleri organize etmeye dönük bir faaliyet olarak kabul edildiğine göre, siyasi partiler de elbette bu organizasyonun en önemli kurumları durumunda. Taleplerin toplumda görünür olması, tartışılması ve politika olarak uygulanır hale gelebilmesi için de medyanın aracılığına ihtiyaç var.

Kısaca söylemek gerekirse, neoliberal çağda her ne kadar erozyona uğramış olsa da toplumun oy tercihleri hâlâ politika oluşumuna, yani kaynak dağılımına etki eden en önemli güçlerden biri.

Columbia Üniversitesi'nden gazetecilik profesörü Michael Shudson, siyaset alanını toplum adına denetlemek için gazeteciliğin hâlâ gerekli ve önemli olduğunu vurguluyor.^[28] Ancak gazetecilerin kendilerini bir parti ya da kişiyle özdeşleştirmeleri, sadece kendilerinin değil gazeteciliğin de sorgulanmasına yol açıyor.

Haberin tek kaynağa dayanması, habercilik mesleğini bir tür halkla ilişkiler faaliyetine dönüştürürken gazetecinin de toplum gözünde güvenini yitirmesine neden oluyor.

28] M. Shudson, **Gazetecilik Neden Önemli?**, Çev: G. Adaklı, Um:Ag Yayınları 2022

Gazetecilerin bir siyasi partinin etrafında kurdukları dünya, aslında okuyucu/izleyicinin, siyaseti daha büyük bir evren içinde görme ve değerlendirme şansını da ortadan kaldırıyor.

2023 seçimleri gibi oldukça “olağanüstü” diye nitelendirilebilecek koşullarda girilen bir seçim süreci için yaptığımız bu çalışmada çıkardığımız sonuçların, hem siyasi partiler, hem medya, hem de sivil toplum örgütleri açısından, hak taleplerinin gündeme getirilmesi ve siyasi katılım mekanizmalarının tekrar gözden geçirilmesi için bir başlangıç noktası oluşturabilmesini umuyoruz.

İncelediğimiz üç TV kanalında yayınlanan haberlerden örnekleri görmek için bu proje kapsamında Summarify’ın geliştirdiği arama motoruna [buradan ulaşabilirsiniz](#). İlgilendiğiniz anahtar kelimeyi yazıp arattığınızda, arama motoru sizi haber bültenlerinde o kelimenin geçtiği saniyelere götürecektir. Dilerseniz “Semantik arama” seçeneğini işaretleyerek arama motorunun sizin anahtar kelimenizin yanına ilgili anahtar kelimeleri önermesini sağlayabilirsiniz.

Ekler

Kullanma kılavuzu yerine

24 Nisan-28 Mayıs 2023 tarihleri arasındaki 35 günlük izleme süresinde 12 dezavantajlı grupta ilgili 150 anahtar kelime izlenerek toplam 326 bin 936 adet Tweet toplandı.

Üç TV kanalının ana haber bültenlerinin tamamını oluşturan 72 bin 754 cümle de yine aynı anahtar kelimelerle taranarak "Doğal Dil İşleme" (NLP - Natural Language Processing) yöntemiyle söylem ve içerik analizine tabi tutuldu.

» Twitter'dan doğrudan elde edilen metinlere ve Youtube'tan indirilerek metne çevrilen haber bültenlerine, gerekli düzenlemelerden sonra "Duygu Analizi" (Sentiment Analysis) ve "Genişletilmiş Saldırgan Dil Tespiti" (Extended Offensive Language Detection) modelleri uyguladık.

» "Konu modellemesi" (Topic Modelling) ve "Kümelenme analizi" (Clustering Analysis) yaptık.

» Üç TV kanalının haber bültenlerinde en sık hangi konulardan söz edildiği, hangi kavramların yanyana getirildiği ve bunların nasıl bir duygu durumuyla aktarıldığını belirledik.

» Anahtar kelimeler üzerinden toplanan Twitter paylaşımlarında da aynı analizler gerçekleştirildi.

Temsiliyet

» TV haber bültenlerinde verinin tamamının toplanması nedeniyle hangi konudan ne kadar söz edildiğiyle ilgili temsil kabiliyeti olan bir veri setine sahibiz.

» Ancak Twitter’da belirli anahtar kelimeler aracılığıyla veri toplandığı için, dezavantajlı grupların temsiliyeti konusunda net bir bilgi elde edilemiyor. Ancak bu seviyede bir analiz, güçlü gözlem yapma ve içgörü oluşturma şansı sunuyor.

Veri toplama ve işleme

Çalışmayı daha anlaşılır kılan veri toplama ve işleme aşamalarında yöntemleri de paylaşıyoruz.

Doğal Dil İşleme (Natural Language Processing / NLP)

Bilgisayarlar ve insan dili arasındaki etkileşime odaklanan yapay zeka (AI) ve dilbilimin bir ortak alt alanı. Bu disiplin, makinelerin insan dilini anlamlı ve bağlamına uygun bir şekilde anlamasını, yorumlamasını ve üretebilmesini mümkün kılan teknikler bütünü. Makinelerin büyük ölçekli metinleri işlemesini ve bunlardan içgörü elde etmesini sağlayan NLP’nin, farklı pek çok uygulama alanından biri olan metin analizi, metinlerin söylem ve içerik açısından sınıflandırılmasını ve modellenmesini sağlıyor.

Söylem analizi (Discourse Analysis)

Metinlerdeki dil örüntülerini ve yapılarını anlamayı amaçlıyor. Bu analiz yöntemi, bir metin içindeki dilbilgisel ve anlamsal öğeleri belirlemeye, metnin duygusal veya hitabet niteliklerini anlamaya ve metindeki dil kullanımını çözümlenmeye odaklanır. Söylem analizi, metinleri incelemek ve anlamak için dil bilgisi, anlam çıkarsama, metin sınıflandırma ve diğer NLP tekniklerini kullanır. Duygu analizi ve saldırgan dil tespiti, söylem analizinin birer parçasıdır.

Duygusal Analiz (Sentiment Analysis)

Söylem analizinin önemli bir bileşeni olarak, herhangi bir metinde ifade edilen duyguyu veya duygusal tonu belirlemek için kullanılan bir NLP tekniğidir. Duygu analizi ilk aşamada, metinde ifade edilen duyguları “olumlu”, “olumsuz” veya “nötr” olarak etiketler. Böylece metnin ne kadarının hangi duygular içerdiğini tespit eder. Haber bültenleri ve Twitter paylaşımlarının duygusal analizi için aynı sınıflandırılmayı kullandık.

Genişletilmiş Saldırgan Dil Tespiti (Offensive Language Detection)

Temel olarak, belirli içeriklerde veya metinlerde saldırgan, kaba veya hoş olmayan ifadeleri tespit etmeyi amaçlayan bir NLP tekniğidir. “Genişletilmiş Saldırgan Dil Tespiti” ise geleneksel saldırgan dil tespitinden daha karmaşık ve kapsamlıdır. Gelişmiş algoritmalar, dil özellikleri ve yapay zekâ teknikleri, belirli kelimelerin yanısıra, dildeki bağlamsal unsurları anlamak için kullanılır. Bu yöntem sayesinde haber bültenleri ve Twitter paylaşımları, “uygun”, “saldırgan”, “şiddet içerikli” ve “uygunsuz” (hakaret içeren) olmak üzere dört etiketle sınıflandırdık.

Bu aşamada iki önemli noktanın altını çizmek gerekiyor:

» “Negatif duygu” veya “saldırgan dil” dediğimizde, bu negatifliğin ya da saldırganlığın, tümüyle konu edilen kavrama, kişiye veya gruplara yöneldiğini söylemiyoruz. “Negatif”, “pozitif”, “nötr” veya “uygun”, “saldırgan”, “şiddet içerikli”, “uygunsuz” ifadeleri, konuların hangi duygu durumuyla ve hangi üslupla tartışıldığını ifade ediyor. Örneğin Aleviler, Kürtler, kadınlar gibi gruplar veya bir siyasetçiyle ilgili olarak kullanılan saldırgan dilin, tamamen konu edilen grup ve kişileri hedef alması sözkonusu değil. Ancak hedef alanların ve savunanların saldırgan bir dille tartışıldığını gösteriyor.

» “Söylem”, “dil”, “üslup”, “konuşma tonu” gibi kavramlar da söylem analizi çerçevesinde ve aynı anlamda kullanıldı.

İçerik Analizi (Content Analysis)

Metinlerde gizli ya da açık nelerden söz ediliyor, hangi mesajlar, ne tür eğilimler var?” sorusunun cevabını veriyor, veri kodlama, tematik analiz ve veri sınıflandırma gibi yöntemler kullanılıyor. Metin içeriği sistematik bir şekilde kategorilere ayrılıyor, konular, temalar veya belirli özellikleri keşfetmek için çeşitli veri türleri arasındaki ilişkiler ve kalıplar tespit ediliyor. Araştırma çerçevesinde, haber bültenleri ve Twitter paylaşımlarının “konu modelleme” ve “kümelenme” yöntemleriyle içerik analizini de gerçekleştirdik.

Konu Modelleme (Topic Modeling)

İçerik analizinin “içerik sınıflandırmasını” sağlayan boyutudur. Bu yöntem, metinlerdeki gizli konuları, temaları keşfetmeyi hedefler. Bir belge grubunda hangi konulardan söz edildiğini tespit etmek için kullanılır. Konu modelleme, metinlerdeki farklı temaların içeriklerini, terimleri ve sıklıklarını analiz ederek metin verilerinin daha anlamlı ve yapılandırılmış bir şekilde anlaşılmasını sağlar. Böylece büyük ölçekli metin analizinde ve içgörü elde etmede önemli bir rol oynar.

Kümelenme Analizi (Clustering Analysis)

İçerik analizine farklı bir açıdan yaklaşır. Konu modellemesi, konuşmaların ağırlıklı temalarını belirlemek için kullanılırken kümelenme, veri grubundaki konuşmalarda hangi kavramların yanyana getirildiğini ortaya koymaya çalışır. Böylece, metinlerin veya medya içeriğinin belirli benzerlik ölçütlerine göre gruplandırılmasını sağlar. Bu grupta metinlerin içindeki vurguları, imaları, göndermeleri, ilişkilendirmeleri vb. açığa çıkartarak metnin asıl anlamı veya yazılma amacı hakkında daha çok fikir edinmemizi sağlar.

Duygu analizi ve saldırgan dil tespiti yanında konu modellemesi yapmamızın nedeni, tartışılan kişilerin, kavramların ve konuların örüntülerini görebilmektir. Kümelenme analiziyle de kimlerin, hangi gruplar veya hangi kavramlarla yanyana getirildiğini, nasıl aktarıldığını ve anlatıldığını anlamaya çalıştık.

Duygusal etiketleme

- » Televizyon haber bültenlerinin toplamına bakıldığında duygu analizi sonucunda toplam verinin yüzde 17,58'i negatif, yüzde 9,64'ü pozitif ve yüzde 72,77'si nötr olarak etiketlendi.
- » Twitter paylaşımlarında ise negatif duygu durumunun açık ara önde olduğu görülüyor. Atılan tweetlerin yüzde 53,33'ü negatif duygu taşıırken yüzde 41,8'i nötr ve yüzde 4,88'i pozitif duyguları iletiyor.
- » Saldırgan dil dağılımına bakıldığında da haber bültenleriyle Twitter arasında benzer şekilde büyük fark oluşuyor.
- » Haber bültenlerindeki cümlelerin yüzde 90,83'ü uygun olarak etiketlenirken yüzde 8,99'unun saldırgan, yüzde 0,17'sinin şiddet içerikli ve yüzde 0,02'sinin uygunsuz olarak etiketlendi.
- » Twitter'da ise uygun olarak etiketlenen paylaşım oranı yüzde 61,30'a düşerken, yüzde 38,29'u saldırgan nitelik taşıyor. Yüzde 0,24'ü şiddet, yüzde 0,17'si de hakaret barındırıyor.

Hata payı

Jargon kullanımı, argo, ima, ironi ve alay gibi dilin karmaşık kullanımı nedeniyle, NLP yöntemini kullanarak tamamen hatasız bir tespit sağlamak hayli zor. Her dil için farklı gelişme seviyelerinde olsa da bu tür zorlukları aşmak ve tespit sistemlerini daha da geliştirmek için çalışmalar sürüyor.

Araştırmamız, büyük veri içinde söylem ve içerik analizi alanında en yeni teknikleri kullanan öncü bir çalışma olmanın avantajları kadar, elbette risklerini de barındırıyor.

Araştırma sonucunda çok sayıda tablo ve grafik elde ettik. Ancak raporu oluştururken, metin bütünlüğünü tablo ve grafiklerle çok fazla kesintiye uğratmamak için metnin içinde istendiği zaman grafiklere ulaşılmasını sağlayacak linkler yerleştirdik. Böylece etkileşimli grafiklere ulaşmak, gün gün inceleme ve karşılaştırma yapmak mümkün.

Haber videolarında yer alan kavramların hangi bağlamda kullanıldığını görmek isteyenler için, ilgili dakikaya ulaşmayı sağlayan bir arama motoru linki de ekledik. Summarify'n geliştirdiği bu sistem çalışmanın anlaşılmasını kolaylaştırıyor.

Kaynakça

"2022'de de gazeteciler hedefteydi: 174 davada 263 gazeteci yargılandı", Bianet, 6.1.2023,

<https://bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/272507-2022-de-de-gazeteciler-hedefteydi-174-davada-263-gazeteci-yargilandi>

"7 Haziran - 1 Kasım Sürecinde Neler Yaşandı?", Bianet, 24.8.2019,

<https://bianet.org/bianet/siyaset/212178-7-haziran-1-kasim-surecinde-neler-yasandi>

Bıldırın, M.; "Bütçe trollerden daha hızlı arttı", Birgün, 16.1.2023,

<https://www.birgun.net/haber/butce-trollerden-daha-hizli-artti-417709>

Bıldırın, M.; "Seçim yaklaştı, Fahrettin Altun'un kasası açıldı", Birgün, 20.3.2023

Bir Yol Var, Türkiye İşçi Partisi Politika ve Tutum Belgesi, TİP, Ocak 2022

Buradayız Birlikte Değiştireceğiz, Yeşil Sol Parti 2023 Seçim Bildirgesi

"DFG: Tutuklu gazeteci sayısı 88", Bianet, 2.3.2023

<https://bianet.org/bianet/toplum/275056-dfg-tutuklu-gazeteci-sayisi-88>

“DİSK-AR Asgari Ücret Gerçeği 2023 Araştırması yayımlandı!”, DİSK-AR, 5.12.2022

<https://arastirma.disk.org.tr/?p=9502>

“DİSK-AR’dan yeni araştırma: AKP döneminde işçiler neler kaybetti?”, Bianet, 8.5.2023

<https://bianet.org/bianet/siyaset/278383-disk-ar-dan-yeni-arastirma-akp-doneminde-isciler-neler-kaybetti>

Election Watch for the Digital Age

<https://freedomhouse.org/report/election-watch-digital-age>

“Freedom House raporu: Türkiye yine ‘özgür olmayan ülke’ kategorisinde”, Bianet, 9.3.2023

<https://bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/275416-freedom-house-raporu-turkiye-yine-ozgur-olmayan-ulke-kategorisinde>

“HRW: Türkiye uluslararası insan hakları hukukunu hiçe sayıyor”, Bianet, 10.1.2022

<https://bianet.org/bianet/insan-haklari/256155-hrw-turkiye-uluslararasi-insan-haklari-hukukunu-hice-sayiyor>

“Kamu işçisine yüzde 45 zam: En düşük maaş 15 bin lira”, Diken, 9.5.2023

<https://www.diken.com.tr/kamu-iscilerine-yuzde-45-zam/>

Kepenek, E.; “Erkekler 2022’de en az 327 kadını öldürdü”, Bianet, 6.3.2023

<https://bianet.org/bianet/toplumsal-cinsiyet/273668-erkekler-2022-de-en-az-327-kadini-oldurdu>

Metin, Ö. F. ve Ramaciotti, P.; “Tweeting Apart: Democratic Backsliding, New Party Cleavage and Changing Media Ownership in Turkey”, 2022, **Party Politics**, s. 20-22 ve 25

Ortak Politikalar Mutabakat Metni, CHP, DEVA, DP, Gelecek P., İyi Parti, Saadet P., 30.1.2023

“Pelikan Grubu”, Wikipedia

https://tr.wikipedia.org/wiki/Pelikan_grubu

Saka, E.; “Networks of Political Trolling in Turkey after the Consolidation of Power Under the Presidency” (pp. 240-255). In Digital Hate. **The Global Conjunction of Extreme Speech**, Indiana University Press 2021

<https://iupress.org/9780253059253/digital-hate/>

Shudson, M.; **Gazetecilik Neden Önemli?**, Çev: G. Adaklı, Um:Ag Yayınları 2022

“Seçim sürecinde dijital manipülasyon nasıl yapılıyor?”, Bianet, 30.3.2023

<https://bianet.org/bianet/siyaset/276547-secim-surecinde-dijital-manipulasyon-nasil-yapiliyor>

“Siyasi İlişkiler”, Media Ownership Monitor Türkiye, Bianet

<https://turkey.mom-rsf.org/tr/bulgular/siyasi-iliskiler/>

TCMB, Parasal Gelişmeler, Ocak 2016–Temmuz 2023

<https://evds2.tcmb.gov.tr/index.php?/evds/dashboard/311>

Türkiye Gazeteciler Sendikası verileri (11.7.2023 itibariyle)

<https://tgs.org.tr/cezaevindeki-gazeteciler/>

“Türkiye 2021 Olayları”, Human Rights Watch

<https://www.hrw.org/tr/world-report/2022/country-chapters/turkey>

“Türkiye çalışanlar için yine ‘en kötü 10 ülke’ arasında”, Bianet, 18.7.2023

<https://bianet.org/bianet/emek/281654-turkiye-calisanlar-icin-yine-en-kotu-10-ulke-arasinda>

“Türkiye’de Gazetecilik’ raporu: 20 yılda tutuklanan gazeteci sayısı 848”, ParaAnaliz, 9.1.2023

<https://www.paraanaliz.com/2023/genel/turkiyede-gazetecilik-raporu-20-yilda-tutuklanan-gazeteci-sayisi-848-g-44814/>

“Türkiye RSF Endeksi’nde tepetaklak: 16 sıra düştü!”, Bianet, 3.5.2023

<https://bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/278121-turkiye-rsf-endeksi-nde-tepetaklak-16-sira-dustu>

Türkiye Yüzyılı İçin Doğru Adımlar, AKP Seçim Beyannamesi 2023

UNDP; “2022 İnsani Gelişme Raporu”, 9.9.2022

<https://www.undp.org/tr/turkiye/publications/2022-insani-gelisme-raporu>

“Vedat Bilgin açıkladı: Asgari ücrette ibre 500 dolar”, Bianet, 9.5.2023

<https://bianet.org/bianet/ekonomi/278416-vedat-bilgin-acikladi-asgari-ucrette-ibre-500-dolar>

IPS İLETİŞİM VAKFI

bianet
BAĞIMSIZ İLETİŞİM AĞI

